

บทที่ 8 จักรวรรดินิยมยุคใหม่

คำว่า ลัทธิจักรวรรดินิยม (IMPERIALISM) มีความหมายโดยทั่วไปหมายถึง การที่รัฐหนึ่งได้เข้าครอบครองอีกรัฐหนึ่ง โดยเริ่มมีการใช้คำ ๆ นี้มาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 19 ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1871-1900 ถือได้ว่าเป็นสมัยจักรวรรดินิยมยุคใหม่ (NEW IMPERIALISM) ทั้งนี้เพราะชาติมหาอำนาจในยุโรปได้ออกมาแสวงหาอาณานิคมใน ทวีปเอเชียและแอฟริกาเป็นพื้นที่ประมาณ 10 ล้านตารางไมล์และมีประชาชนจำนวนประมาณ 150 ล้านคนต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศมหาอำนาจตะวันตก¹

ภูมิหลังของลัทธิจักรวรรดินิยมที่ผ่านมาในอดีต

ความสำเร็จของประเทศปอร์ตุเกสในการสำรวจเส้นทางเดินเรือเพื่อการเดินทางไปยังทวีปแอฟริกาและเอเชียภายหลังปี ค.ศ. 1450 ถือเป็นการเปิดเส้นทางเดินเรือสายใหม่เพื่อการเดินทางไปสู่ทวีปแอฟริกาและทวีปเอเชียแก่ประเทศในยุโรปตะวันตก ก่อให้เกิดการแข่งขันในการสร้างจักรวรรดิ (EMPIRE) ขึ้นภายในกลุ่มประเทศมหาอำนาจยุโรปเพราะในเวลาต่อมา สเปน ดัชต์ ฝรั่งเศสและอังกฤษต่างก็ออกมาสำรวจเส้นทางเดินเรือและแสวงหาอาณานิคมแข่งกับปอร์ตุเกสผลที่ติดตามมาคือการเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตกเป็นเวลารวม 300 ปี

ตัวอย่างความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการแสวงหาอาณานิคม

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสได้ก่อให้เกิดสงครามเจ็ดปี (SEVEN YEARS' WAR ค.ศ. 1759-1763) โดยฝรั่งเศสเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต้องสูญเสียแคนาดาและอิทธิพลในอินเดียให้แก่อังกฤษ สเปนซึ่งเป็นผู้ครอบครองอาณานิคมส่วนใหญ่ในลาตินอเมริกาในเวลาอีก 60 ปีต่อมาสเปนก็ต้องค่อย ๆ สูญเสียอาณานิคมเหล่านั้นไป ปอร์ตุเกสซึ่งยังคงสามารถครอบครององโกลา (ANGOLA) และ โมซัมบิก (MOZAMBIQUE)

¹น้ำเงิน บุญเยี่ยม, ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1789-1914 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 158.

แต่ก็ต้องสูญเสียหมู่เกาะอินเดียตะวันออก (EAST INDIES หรือ อินโดนีเซีย) ให้แก่ดัตช์ ส่วนอังกฤษได้กลายมาเป็นประเทศที่สามารถครอบครองอาณานิคมไว้มากที่สุด ถึงแม้จะต้องสูญเสียสหรัฐอเมริกาแต่อังกฤษก็ได้เข้าครอบครองแคนาดาและอินเดียในปี ค.ศ. 1763 ออสเตรเลียในปี ค.ศ. 1788 ได้รับลังกา (CEYLON) กับเคปโคโลนี (CAPE COLONY) จากการประชุมที่เวียนนา (CONGRESS OF VIENNA) ในปี ค.ศ. 1815 นอกจากนี้อังกฤษยังสามารถเข้ายึดครองนิวซีแลนด์ (NEW ZEALAND) ได้ในปี ค.ศ. 1840

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1783-1871 ถือเป็นช่วงเวลาแห่งความเสื่อมในการแสวงหาอาณานิคมทั้งนี้สาเหตุเนื่องมาจาก

1. ค่าใช้จ่ายทางด้านทหารและการปกครองอาณานิคมมีจำนวนเพิ่มขึ้น
2. การที่อังกฤษได้สูญเสียสหรัฐอเมริกาทำให้ประเทศผู้แสวงหาอาณานิคมในทวีปยุโรปเริ่มหันมาทบทวนนโยบายการแสวงหาอาณานิคม เพราะการรักษาไว้ซึ่งอาณานิคมทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปเป็นจำนวนมาก

3. ปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรปตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1871 ได้กลายมาเป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาอาณานิคมดัง เช่นกรณี

- 3.1 การปฏิวัติที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1830 และ 1848
- 3.2 การปฏิรูประบบรัฐสภาของอังกฤษในปี ค.ศ. 1832
- 3.3 การปฏิวัติที่เกิดขึ้นทั่วไปในยุโรปในปี ค.ศ. 1848
- 3.4 สงครามไครเมียที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1853-1856
- 3.5 ปัญหาการรวมอิตาลีและการรวมเยอรมนี²

สาเหตุที่ก่อให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมยุคใหม่

1. การได้มาซึ่งอาณานิคมก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและการได้มาซึ่งศักดิ์ศรีและชื่อเสียง (PRESTIGE) ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวมักเกิดขึ้นกับกลุ่มชนทุกกลุ่มภายในประเทศ

²Paul Bernstein and Robert W. Green, History of Civilization : Since 1648 (Vol.II, New Jersey : Rowman & Allanheld, 1976), P-333-334.

ส่วนประเทศที่หันมาดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมภายหลังประเทศอื่น เช่น อิตาลีและเยอรมนี จะตกอยู่ภายใต้สภาวะกดดันจากกลุ่มผู้สนับสนุนในการออกแสวงหาอาณานิคม ทั้งนี้เพราะชนกลุ่มนี้จะขึ้นำถึงดินแดนที่ควรเข้าครอบครอง เท่ากับเป็นการกระตุ้นให้รัฐบาลต้องหันมาดำเนินนโยบายแสวงหาอาณานิคม

2. เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม

2.1 เนื่องจากผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมของยุโรปเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1880

2.2 ความมั่งคั่งจากการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมของประเทศในยุโรป ทำให้ประเทศเหล่านี้ต้องการนำเงินไปลงทุนในทวีปเอเชียและแอฟริกา ซึ่งมั่งคั่งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติแต่มีความล้าหลังทางด้านเศรษฐกิจ

2.3 การทวนกลับมาใช้นโยบายการตั้งกำแพงภาษีการค้า (PROTECTIONISM) ในทศวรรษที่ 1870 เช่น อังกฤษมีแผนการที่จะใช้นโยบาย **IMPERIAL FEDERATION** โดยการตั้งกำแพงภาษีสินค้าต่างชาติในอัตราสูง เพื่อเป็นการปกป้องสินค้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ การทวนกลับมาใช้นโยบายการตั้งกำแพงภาษีการค้า ได้กลายเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาอาณานิคมเพื่อเป็นแหล่งแสวงหาวัตถุดิบและเป็นแหล่งระบายสินค้าไปในเวลาเดียวกัน

3. การเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนนโยบายจักรวรรดินิยมมีความคิดว่าดินแดนที่ยังคงมีความล้าหลังในส่วนต่าง ๆ ของโลกควรเป็นแหล่งระบายผลเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในทวีปยุโรป

4. เหตุผลทางด้านทหารและทางด้านยุทธศาสตร์ได้ก่อให้เกิดการแสวงหาอาณานิคมดังเช่น กรณีที่อังกฤษเข้ายึดครองฮังการีในปี ค.ศ. 1882 ก็เพื่อเป็นการคุ้มครองเส้นทางไปสู่อินเดีย หรือกรณีที่อังกฤษเข้ายึดครองเมืองท่าไหไฮไว (WEI-HAI-WEI) ของจีนในปี ค.ศ. 1898 ก็เพื่อไว้คอยสกัดกั้นอิทธิพลของรัสเซียซึ่งได้เข้ายึดครองพอร์ตอาร์เธอร์ (PORT ARTHUR) ของจีน

5. เหตุผลทางด้านศีลธรรม

5.1 การยึดครองอาณานิคมถือเป็นการยกระดับความเจริญไปสู่กลุ่มชนที่ยังคงล้าหลังในทวีปแอฟริกาและทวีปเอเชีย ดังเช่นกรณีที่ รูดยาร์ด คิปลิง (RUDYARD KIPLING) นักเขียนชาวอังกฤษได้เขียนบทกวีชื่อ **THE WHITE MAN'S BURDEN** ในปี

ค.ศ. 1899 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นภาระของชนผิวขาวที่จะต้องนำเอาความเจริญไปสู่กลุ่มคนพื้นเมืองผิวดำและผิวเหลืองที่ยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ล้าหลัง

5.2 กิจกรรมของกลุ่มมิชชันนารี (MISSIONARY) มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การแสวงหาอาณานิคม ดังเช่นกรณีของ เดวิด ลิฟวิงส์โตน (DAVID LIVINGSTONE) นายแพทย์มิชชันนารีชาวอังกฤษผู้บุกเบิกคนให้กับการช่วยเหลือชาวแอฟริกันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1840 เป็นเวลาถึง 30 ปี ลิฟวิงส์โตนยังเป็นบุคคลสำคัญในการต่อต้านการค้าทาสชาวแอฟริกันโดยพวกพ่อค้าชาวอาหรับ การทำงานของลิฟวิงส์โตนถือเป็นการเปิดดินแดนภาค ตะวันออกของทวีปแอฟริกาให้แก่กลุ่มนักล่าอาณานิคมในเวลาต่อมา หรือกรณีผลงานของกลุ่ม มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสภายใต้ชื่อ SOCIETE DES MISSIONS AFRICAINES ภายใต้ การนำของ สังฆราช ลาวีเจอรี (CARDINAL LAVIGERIE) ได้กลายมาเป็นแรงกดดันทาง การเมืองต่อรัฐบาลฝรั่งเศสให้เกิดความกระตือรือร้นต่อการออกแสวงหาอาณานิคม

6. แรงกระตุ้นจากลัทธิดาร์วินทางสังคม (SOCIAL DARWINISM) ซึ่งเกิดขึ้น ในช่วงหลังของศตวรรษที่ 19 ภายใต้การนำของ เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (HERBERT SPENCER) นักปรัชญาชาวอังกฤษซึ่งได้นำเอาทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตของชาร์ลส์ ดาร์วิน (CHARLES DARWIN) ในเรื่องการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตเพื่อความอยู่รอด (SURVIVAL OF THE FITTEST) โดยนำมาประยุกต์ใช้ในหลักการที่ว่า "ชาติที่เข้มแข็ง ควรเข้าปกครองชาติที่อ่อนแอกว่า" มาสนับสนุนการแสวงหาอาณานิคม โดยเสนอทฤษฎีที่ว่ากลุ่มชนเชื้อชาติ แองโกล-แซกซอน (ANGLO-SAXON) เป็นกลุ่มชนที่มีความเข้มแข็งกว่า กลุ่มชนชาติอื่น ๆ ทฤษฎีดังกล่าวได้รับการตอบรับอย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา³

ลัทธิจักรวรรดินิยมในทวีปแอฟริกา

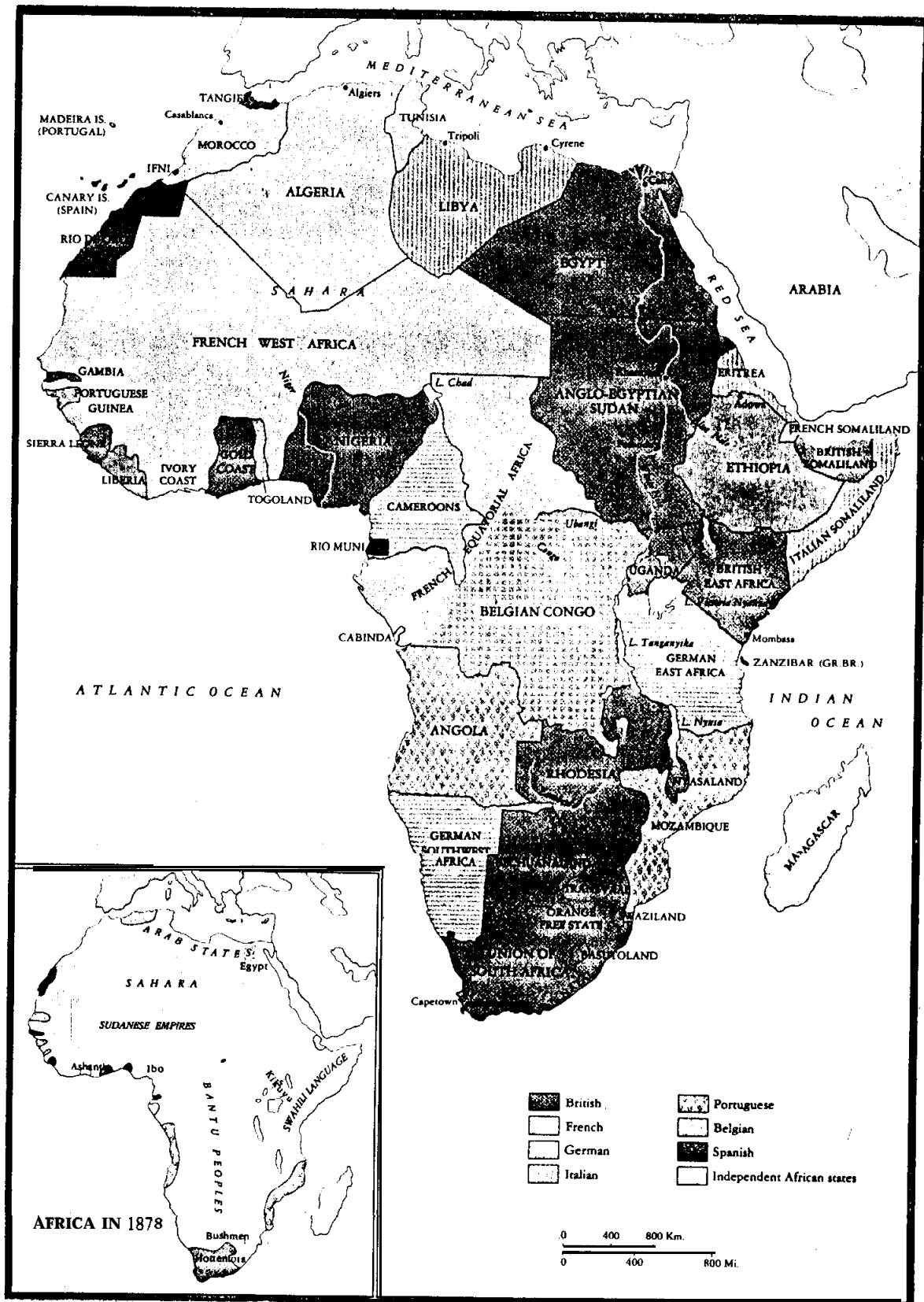
ก่อนหน้าปี ค.ศ. 1871 ชาวยุโรปได้ให้สมญาทวีปแอฟริกาว่าเป็นกาฬทวีป (DARK CONTINENT) ทั้งนี้เพราะชาวยุโรปรู้เรื่องราวเกี่ยวกับดินแดนภายในของทวีป

³ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับอารย-
ธรรม Man and Civilization หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 10 ; กรุงเทพมหานคร:
รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2529), หน้า 378.

แอฟริกา น้อยมาก ก่อนหน้านี้ฝรั่งเศสได้เข้ายึดครอง แอลจีเรีย ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกาได้ในปี ค.ศ.1830 ดินแดนส่วนอื่น ๆ ในแอฟริกาเหนือยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรออตโตมัน (OTTOMAN EMPIRE) ที่กำลังอ่อนแอ ส่วนอังกฤษซึ่งขยายอำนาจเข้าไปในเคปโคโลนี (CAPE COLONY) ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกบัวร์⁴ (BOERS) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1815 ในขณะที่พวกบัวร์กำลังขยายอิทธิพลขึ้นไปทางเหนือเข้าสู่ดินแดน ออเรนจ์เสรี (ORANGE FREE STATE) และทรานสวาาล (TRANSVAAL) ต่อมาอังกฤษได้เข้ายึดครอง เซียร์รา เลโอน (SIERRA LEONE) แกมเบีย (GAMBIA) และโกลด์โคสต์ (GOLD COAST) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของทวีปแอฟริกาได้ในปี ค.ศ.1821 และอีก 40 ปีต่อมาอังกฤษก็ได้เข้ายึดครองไนจีเรีย (NIGERIA) เป็นผลสำเร็จ

ส่วนการแสวงหาอาณานิคมของฝรั่งเศสทางภาคตะวันตกของทวีปแอฟริกามีศูนย์กลางอยู่รอบ ๆ ดินแดน เซเนกัล (SENEGAL) ต่อมาฝรั่งเศสสามารถผนวก ไวอวรี-โคสต์ (IVORY COAST) ได้ในปี ค.ศ.1842 กินี (GUINEA) ในปี ค.ศ.1849 และดาโฮเม (DAHOMY) ในปี ค.ศ.1863 ทางด้านสเปนสามารถเข้าครอบครอง เฟร์นันโด โป (FERNANDO PO) ซึ่งเป็นเกาะเล็ก ๆ นอกชายฝั่งแคเมอรูน ในปี ค.ศ.1843 ต่อมาในปี ค.ศ.1885 สเปนได้เข้าครอบครองดินแดนอีก 2 แห่งคือ ริโอ เดอ โอโร (RIO DE ORO) และสเปนิชกินี (SPANISH GUINEA) ในขณะที่ปอร์ตูกัลยังคงครอบครอง อังโกลา และ โมซัมบิก

⁴ คำว่าบัวร์เป็นภาษาดัตช์ที่มีความหมายถึงพวกชาวนาในแอฟริกาใต้ที่สืบเชื้อสายมาจากพวกดัตช์.

ทวีปแอฟริกาในสมัยจักรวรรดินิยมยุคใหม่

การเข้าสำรวจดินแดนทางตอนใต้ของทวีปแอฟริกาเกิดขึ้นเนื่องจากผลงานของ
นักสำรวจดังต่อไปนี้คือ

1. ในระหว่างปี ค.ศ.1795-1796 มันโก ปาร์ก (MUNGO PARK) นักสำรวจชาวสกอตได้เข้าสำรวจดินแดนแอฟริกาตะวันตกแถบแกมเบียและบริเวณหุบเขาซึ่งแม่น้ำไนเจอร์ไหลผ่าน

2. ในระหว่างปี ค.ศ.1812-1824 เจ แอล บัคร์ฮาร์ดท์ (J. L. BURCKHARDT) นักสำรวจชาวสวิส ได้ทำการสำรวจขึ้นไปตามลุ่มแม่น้ำไนล์ (NILE) จนสามารถเดินทางไปถึงทะเลแดง (RED SEA) ได้สำเร็จ

3. ได้มีนักสำรวจนิรนามสามคนเดินทางออกจาก ทริโปลี (TRIPOLI) ข้ามทะเลทราย ซาฮารา (SAHARA) ไปถึงทะเลสาบชาด (LAKE CHAD) ได้สำเร็จในระหว่างปี ค.ศ.1822-1825

4. ในระหว่างปี ค.ศ.1840-1843 ซี.ที.เบค (C.T. BEKE) นักสำรวจชาวอังกฤษได้เข้าไปทำแผนที่ในดินแดนเอธิโอเปีย (ETHIOPIA)

5. สปีก (SPEKE) นักสำรวจชาวอังกฤษเดินทางไปสำรวจจนค้นพบทะเลสาบวิกตอเรีย (LAKE VICTORIA) ในปี ค.ศ.1858 ต่อมาเบเกอร์ (BAKER) นักสำรวจชาวอังกฤษเช่นกันได้เดินทางไปสำรวจจนค้นพบทะเลสาบอัลเบิร์ต (LAKE ALBERT) ในปี ค.ศ.1864⁵

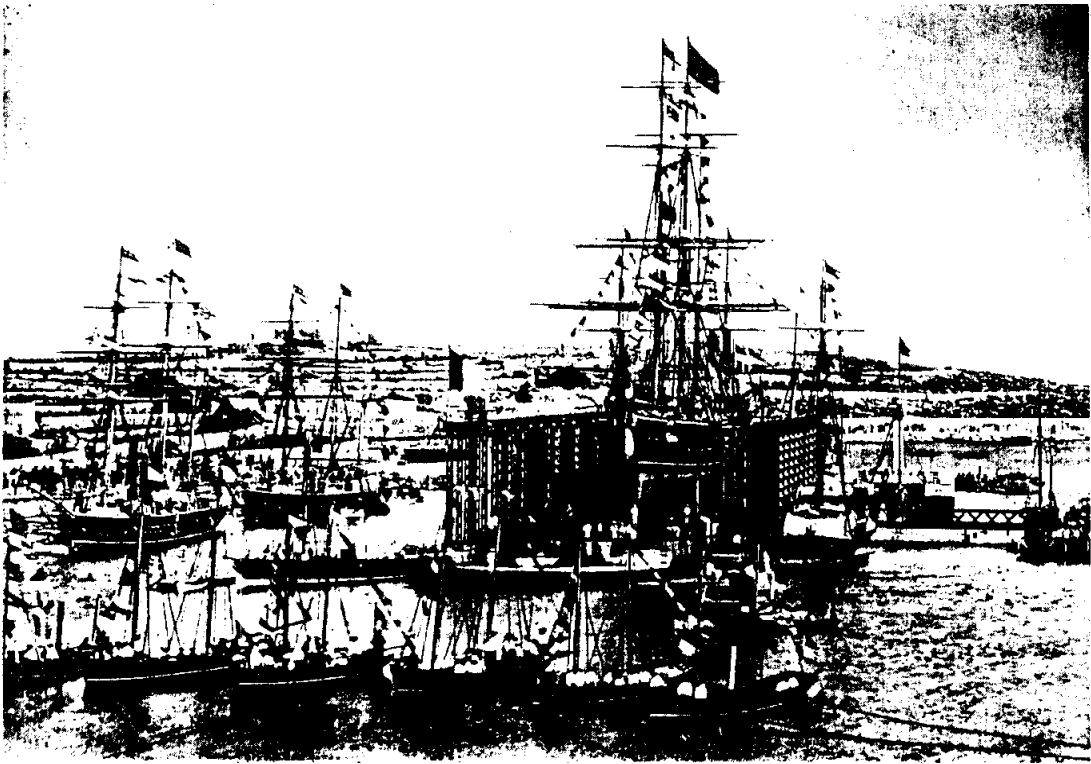
6. เดวิด ลิฟวิงส์โตน นายแพทย์นักสอนศาสนาชาวอังกฤษ ได้เข้าไปสำรวจดินแดนทางภาคตะวันออกของทวีปแอฟริกาและได้มีการจัดบันทึกการสำรวจเส้นทางพร้อมทั้งทำแผนที่เข้าสู่เส้นทางตอนในอย่างละเอียด โดยเฉพาะดินแดนแถบทะเลสาบทั้งกันยิกา (LAKE TANGANYIKA) และดินแดนแถบทะเลสาบยาซา (LAKE NYASA) ลิฟวิงส์โตนเสียชีวิตในปี ค.ศ.1873 ที่แซมเบีย (ZAMBIA) ศพของเขาถูกนำไปฝังยังวิหารเวสต์-มินสเตอร์ในกรุงลอนดอน ในฐานะผู้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ

⁵Gordon A. Craig, Europe, 1815-1914 (Illinois : The Dryden Press Inc., 1972), P.408.

7. การขุดคลองสุเอซ (SUEZ CANAL) เป็นผลงานที่สำคัญของเฟอर्डินาน เดอ เลสเซปส์ (FERDINAND DE LESSEPS) วิศวกรชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นการร่วมลงทุนกันระหว่างบริษัทฝรั่งเศสกับรัฐบาลอียิปต์ (ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของตุรกีแต่เพียงในนาม) การเปิดใช้คลองสุเอซในปี ค.ศ. 1869 ถือเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญในการขยายอิทธิพลของนักล่าอาณานิคมเข้าไปในทวีปแอฟริกา

8. การสำรวจของ เฮนรี เอ็ม สแตนเลย์ (HENRY M. STANLEY) นักสำรวจชาวเวลส์-อเมริกัน ได้เดินทางเข้าไปสำรวจในแอฟริกาเพื่อติดตามหา เดวิด ลิฟวิงส์โตน ซึ่งหายตัวไปเป็นเวลา 2 ปี จนในที่สุดก็ได้พบกับลิฟวิงส์โตนในปี ค.ศ. 1871 และทั้งสองได้ร่วมกันสำรวจดินแดนแถบทะเลสาบทัังกันยิกา ในปี ค.ศ. 1872 หลังจากนั้นสแตนเลย์ได้แยกตัวจากลิฟวิงส์โตนโดยได้เข้าไปสำรวจเกาะซันซิบาร์ (ZANZIBAR) ในปี ค.ศ. 1873 ต่อมาในปี ค.ศ. 1874 สแตนเลย์ได้เข้าไปสำรวจดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำคองโก (CONGO BASIN) ไปจนจรดมหาสมุทรแอตแลนติกทำให้สแตนเลย์กลายเป็นชาวยุโรปคนแรกที่สามารถเดินทางมาถึงปากแม่น้ำคองโก สแตนเลย์กลับมาแอฟริกาอีกครั้งในปี ค.ศ. 1879 ภายใต้การมอบหมายของสมาคมแอฟริกาตะวันออก (INTERNATIONAL AFRICAN ASSOCIATION) ภายใต้พระอุปถัมภ์ของพระเจ้าลีโอโพลด์ที่ 2 แห่งเบลเยียม สแตนเลย์ได้เข้าไปสำรวจดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำคองโก และได้ประกาศให้ดินแดนดังกล่าวอยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระเจ้าลีโอโพลด์ที่ 2 สแตนเลย์อยู่ในคองโกจนถึงปี ค.ศ. 1884 และได้เป็นผู้วางรากฐานการจัดตั้งรัฐคองโกเสรี (CONGO FREE STATE) ให้แก่พระเจ้าลีโอโพลด์ที่ 2⁶

⁶Edward Mc Nall Burns, et al., Western Civilization Volume II (10th ed ; New York : W.W.Norton & Company, 1984), P.853.

การเปิดคลองสุเอซในปี ค.ศ. 1869

การแข่งขันเพื่อเข้าครอบครองแอฟริกา

1. การขยายอิทธิพลของอังกฤษเข้าไปในอียิปต์

ภายหลังการเปิดใช้คลองสุเอซในปี ค.ศ. 1869 แล้ว อังกฤษภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี ดิสเรลลี (DISRAELI) เกิดความหวังวิตกว่าเส้นทางลัดจากทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเข้าสู่ทะเลแดงตามแนวคลองสุเอซอาจใช้เป็นเส้นทางที่ประเทศคู่แข่งของอังกฤษใช้เป็นเส้นทางขยายอำนาจเข้าสู่อินเดีย ดังนั้นในปี ค.ศ. 1875 ดิสเรลลีจึงเข้าซื้อหุ้นคลองสุเอซจำนวน 44 เปอร์เซ็นต์ซึ่งเป็นส่วนของ เคดิฟ อีสเมล (KHEDIVE ISMAIL) ผู้ปกครองอียิปต์ที่กำลังประสบกับปัญหาทางการเงินต่อมากลุ่มชาตินิยมอียิปต์ได้ลุกฮือขึ้นต่อต้านอิทธิพลของชาวต่างชาติในอียิปต์ อังกฤษจึงขอความร่วมมือจากฝรั่งเศส แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ อังกฤษจึงเข้าปราบปรามความวุ่นวายที่เกิดขึ้นแต่เพียงผู้เดียวและในที่สุดอังกฤษภายใต้การนำของแกลดสโตน (GLADSTONE) นายกรัฐมนตรีคนต่อมาก็สามารถ

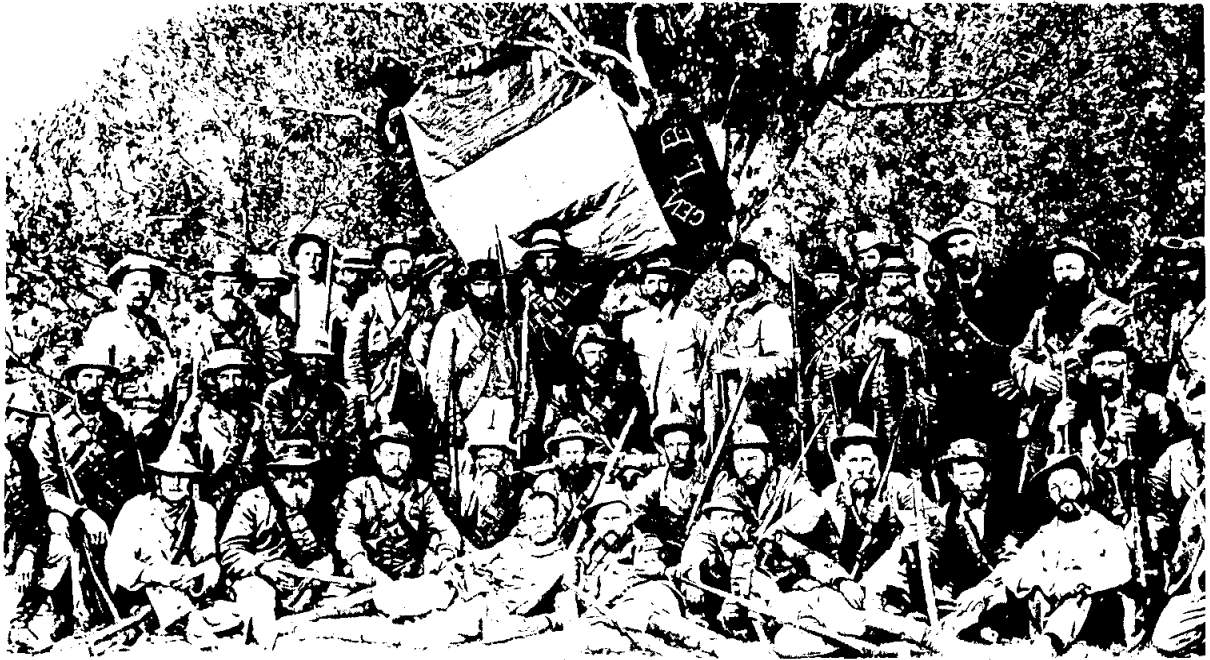
เข้ายึดครองอียิปต์ได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1882⁷

2. สงครามอังกฤษกับพวกบัวร์

อังกฤษยอมรับในเอกราชและอธิปไตยของพวกบัวร์ในดินแดนออเรนจ์เสรี และทรานสวาลเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1850 ต่อมาได้เกิดความวุ่นวายขึ้นในทรานสวาลเมื่อถูกรังควานโดยชนเผ่าซูลู (ZULU) เมื่อทรานสวาลคุมสถานการณ์เอาไว้ไม่ได้อังกฤษจึงถือโอกาสเข้ายึดครองทรานสวาลในปี ค.ศ. 1877 โดยอ้างว่าเพื่อให้การคุ้มครองแก่ผลประโยชน์ของชาวอังกฤษในทรานสวาล ทรานสวาลจึงแต่งตั้ง **พอล ครูเกอร์ (PAUL KRUGER)** ให้ไปเจรจากับอังกฤษแต่ก็ไร้ผล ในปี ค.ศ. 1880 ครูเกอร์จึงก่อการปฏิวัติจนได้รับชัยชนะเหนือกองทัพอังกฤษที่สมรภูมิมินเนมาจูบา (MAJUBA HILL) ในปี ค.ศ. 1881 ต่อมาในปี ค.ศ. 1886 ได้มีการค้นพบแร่ทองคำในทรานสวาลทำให้มีชาวอังกฤษอพยพเข้าไปแสวงโชคในทรานสวาลเป็นจำนวนมาก **เซซิล โรดส์ (CECIL RHODES)** นักจักรวรรดินิยมชาวอังกฤษซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีของเคปโคโลเนียและยังมีฐานะเป็นเจ้าของบริษัทบริติชเซาท์แอฟริกาจำกัด (BRITISH SOUTH AFRICA COMPANY) ได้ให้การสนับสนุนแก่ชาวอังกฤษในทรานสวาลยึดอำนาจจากพวกบัวร์ภายใต้การนำของ **เจมสัน (JAMESON RAID)** ในปี ค.ศ. 1895 แต่ครูเกอร์ก็สามารถปราบปรามการกบฏลงได้สำเร็จ เซซิล โรดส์ ถูกบังคับให้ลาออกจากตำแหน่งในปี ค.ศ. 1896 พระเจ้า **ไกเซอร์วิลเลียมที่ 2 แห่งเยอรมนี** ทรงส่งโทรเลขไปแสดงความยินดีต่อประธานาธิบดีครูเกอร์ทำให้พวกบัวร์ในทรานสวาลมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับพวกอังกฤษ⁸

⁷ ประเสริญ เรื่องสกุล, ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1789-1971 (พิมพ์ครั้งที่ 5 ; กรุงเทพฯ : นีระพัทธนา, 2522), หน้า 169.

⁸ Burns, Western Civilization Volume II, P.855-856.

พวกบัวร์ในแอฟริกาใต้

ในปี ค.ศ. 1899 เซอร์ อัลเฟรด มิลเนอร์ (SIR ALFRED MILNER) ข้าหลวงของเคปโคโลเนีย ซึ่งได้ให้การสนับสนุนแก่ชาวอังกฤษในทรานสวาลไม่สามารถเจรจาตกลงในเรื่องสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งของชาวต่างชาติในทรานสวาลอังกฤษจึงประกาศสงครามกับทรานสวาล (BOER WAR) ในระหว่างปี ค.ศ. 1899-1902 สงครามจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของพวกบัวร์ตั้งนั้นสาธารณรัฐทรานสวาล และสาธารณรัฐออเรนจ์เสรี จึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษ ต่อมาในปี ค.ศ. 1906 รัฐทั้งสองได้รับอนุญาตให้มีการปกครองตนเอง และในปี ค.ศ. 1909 รัฐทั้งสองจึงถูกรวมเข้ากับเคปโคโลเนียและนาตาล (NATAL) โดยสถาปนาขึ้นเป็นสหภาพแอฟริกาใต้ (UNION OF SOUTH AFRICA) ในฐานะอาณานิคมของอังกฤษที่ได้รับอนุญาตให้มีการปกครองตนเอง และนับจากปี ค.ศ. 1910 เป็นต้นไป สหภาพแอฟริกาใต้จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพวกดัตช์ซึ่งเป็นชนผิวขาวกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้^{๕๑}

^{๕๑} น้ำเงิน บุญเยี่ยม, ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1789-1914, หน้า 173-174.

3. การจัดตั้งรัฐเบลเยียมคองโก

การประชุมที่กรุงเบอร์ลิน (BERLIN CONFERENCE) ในปี ค.ศ. 1885 เพื่อยุติปัญหาซึ่งมีสาเหตุมาจากการขยายอำนาจของเบลเยียมเข้าไปยังแอฟริกากลาง โดยความพยายามที่จะจัดตั้ง รัฐคองโกเสรี ขึ้นในปี ค.ศ. 1884 ให้อยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระเจ้าลีโอโปลด์ที่ 2 ซึ่งเป็นผลงานของสมแตนเลย์ ทำให้ฝรั่งเศสและอิตาลีไม่พอใจ จึงทำการคัดค้าน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวเยอรมนีและฝรั่งเศสจึงเป็นตัวตั้งตัวตีจัดให้มีการประชุมระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงเบอร์ลิน โดยมีผู้แทนของประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 12 ประเทศ การประชุมยุติลงด้วยข้อตกลงเบอร์ลิน (BERLIN ACT) ซึ่งมีความสำคัญต่อการแสวงหาอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจยุโรปต่อทวีปแอฟริกาในเวลาต่อมา โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

1. ให้อธิปไตยการยึดครองดินแดนในทวีปแอฟริกาที่เกิดขึ้นก่อนการประชุมที่กรุงเบอร์ลินเป็นบรรทัดฐาน โดยจะไม่ยอมให้ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเข้าไปแย่งชิงดินแดนที่ถูกยึดครองอยู่ก่อนแล้ว
2. ทุกประเทศมีเสรีภาพในการเดินเรือในแม่น้ำไนเจอร์และแม่น้ำคองโก
3. การค้าทาสถือเป็นสิ่งผิดกฎหมาย
4. ที่ประชุมยอมรับในพระราชอำนาจของพระเจ้าลีโอโปลด์ที่ 2 ในดินแดนคองโกซึ่งจะเปิดให้นานาชาติเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายได้อย่างเสรี

ภายหลังจากการประชุมที่กรุงเบอร์ลินในปี ค.ศ. 1885 สิ้นสุดลงแล้วพระเจ้าลีโอโปลด์ที่ 2 แห่งเบลเยียมจึงทรงประกาศพระราชอำนาจของพระองค์เหนือดินแดนคองโก ส่วนสมาคมแอฟริการะหว่างประเทศได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นรัฐคองโกเสรี หลังจากนั้น เบลเยียมได้เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากเหมืองแร่ทองแดงและแร่ธาตุชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่ในคองโก ต่อมาเบลเยียมจึงผนวกคองโกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเบลเยียมในฐานะ เบลเยียมคองโก (BELGIAN CONGO) ในปี ค.ศ. 1908

4. การขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสในแอฟริกา

การแสวงหาอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอฟริกาเป็นนโยบายที่สำคัญของ จูส์ เฟอรี (JULES FERRY ค.ศ. 1832-1893) ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีฝรั่งเศส

ถึง 2 สมัย (ค.ศ.1880-1881, 1883-1885) เพื่อดำเนินนโยบายแสวงหาอาณานิคม เพื่อมาทดแทนดินแดน อัลซัสและลอร์เรน (ALSACE-LORRAINE) ที่เสียให้แก่เยอรมนี ทำให้ฝรั่งเศสมีผลงานในการเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาดังต่อไปนี้คือ

4.1 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองมณฑลตูนิส (TUNIS) ของตุรกีในปี ค.ศ.1881 ภายใต้อัตถกอลจากการประชุมแห่งเบอร์ลิน (CONGRESS OF BERLIN) ในปี ค.ศ.1878

4.2 จากการสำรวจของ เดอ บราซา (DE BRAZZA) นักสำรวจชาวฝรั่งเศสทำให้ฝรั่งเศสถือโอกาสเข้ายึดครองอิเควทอเรียล แอฟริกา (EQUATORIAL AFRICA) ซึ่งเป็นดินแดนที่อยู่ทางตอนเหนือของลุ่มแม่น้ำคองโก และจากจุดนี้ทำให้ฝรั่งเศสสามารถขยายเขตแดนเข้าสู่ดินแดนตอนในของทวีปแอฟริกาไปจนจรดทะเลสาบชาด (LAKE CHAD)

4.3 ดินแดนในแอฟริกาตะวันตกที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในเวลาต่อมาได้แก่ เซเนกัล (SENEGAL) ไควอริโคสต์ (IVORY COAST) และ กินี (GUINEA)

4.4 ฝรั่งเศสสามารถเข้าครอบครองจิบูตี (DJIBOUTI) ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งทะเลแดงได้ในปี ค.ศ.1888 ความสนใจของฝรั่งเศสที่จะขยายอิทธิพลเข้าไปยังซูดาน (SUDAN) และอภีซีเนีย (ABYSSINIA ปัจจุบันคือ ETHIOPIA) ในเวลาต่อมาทำให้ฝรั่งเศสต้องมาเผชิญหน้ากับอังกฤษที่เมืองฟาโชดา (FASHODA CRISIS) ในปี ค.ศ.1898 อังกฤษซึ่งเป็นต่อเพราะสามารถเข้าไปมีอิทธิพลในซูดานได้ก่อนหน้านั้นแล้ว จึงทำให้แผนการของฝรั่งเศสที่จะสร้างแนววงแหวนข้ามทวีปแอฟริกาจากภาคตะวันตกไปสู่ภาคตะวันออกมีอันต้องล้มไปในที่สุด¹⁰

5. แผนการสร้างเส้นทางรถไฟของอังกฤษ

อังกฤษมีแผนการสร้างอาณานิคมจากทิศใต้ขึ้นไปยังทิศเหนือโดยการสร้างเส้นทางรถไฟที่เรียกว่า A CAPE TO CRIRO RAILWAY ถึงแม้ว่าอังกฤษจะสามารถเข้ายึดครองไนจีเรีย ซึ่งอยู่ในแอฟริกาตะวันตกได้ในปี ค.ศ.1894 แต่ความหวังของอังกฤษ

¹⁰Bernstein and Green, History of Civilization : Since 1648, P.336-337.

ในการที่จะสร้างเส้นทางรถไฟจากเคปโคโลนีถึงกรุงโคโรในอียิปต์ก็ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมาย เพราะจากสนธิสัญญาที่อังกฤษได้ทำไว้กับเยอรมนีในปี ค.ศ. 1890 ทำให้อังกฤษได้เข้าครอบครองยูกันดา (UGANDA) และคีนยา (KENYA) แต่อังกฤษก็ต้องยินยอมให้เยอรมนีเข้าครอบครองทั้งกันยิกา (TANGANYIKA) ในแอฟริกาตะวันออก จากข้อตกลงในสนธิสัญญานี้จึงทำให้แผนการสร้างเส้นทางรถไฟจากเคปโคโลนีไปยังกรุงโคโรต้องล้มเลิกไปทั้ง ๆ ที่อังกฤษสามารถยึดครอง บีชวานาแลนด์ (BECHUANALAND) ได้ในปี ค.ศ. 1885 และโรดีเซีย (RHODESIA) ในปี ค.ศ. 1895

6. การเข้ายึดครองดินแดนแอฟริกาโดยเยอรมนี

ในขณะที่เยอรมนีสามารถรวมประเทศได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1871 นั้น บิสมาร์คยังไม่เป็นนโยบายออกมาแสวงหาอาณานิคมอย่างเด่นชัด ต่อมาเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป เยอรมนีจึงเริ่มนโยบายออกมาแสวงหาอาณานิคมในทวีปแอฟริกา โดยในปี ค.ศ. 1884 บิสมาร์คได้ประกาศให้ดินแดนในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของแอฟริกา (GERMAN SOUTHWEST AFRICA) เป็นรัฐในอารักขา (PROTECTORATE) ของเยอรมนี การกระทำดังกล่าวได้สร้างความโกรธแค้นให้แก่อังกฤษเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะอังกฤษคิดว่าประเทศอื่น ๆ ควรทราบถึงแผนการของอังกฤษที่จะผนวกดินแดนระหว่างอันโกลา (ANGOLA) กับบีชวานาแลนด์ ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษ นอกจากนั้นในปีเดียวกันนี้ กุสตาฟ นัคทิกัล (GUSTAV NACHTIGAL) ชาวเยอรมันยังได้ประกาศให้โตโกแลนด์ (TOGOLAND) และแคเมอรูน (CAMEROON) เป็นรัฐในอารักขาของเยอรมนี ในปี ค.ศ. 1890 เยอรมนียังได้เข้าครอบครองทั้งกันยิกา หรือ GERMAN EAST AFRICA ในแอฟริกาตะวันออกจึงทำให้เยอรมนีซึ่งเข้ายึดครองดินแดนในทวีปแอฟริกาช้ากว่าประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ แต่ก็ยังสามารถยึดครองดินแดนส่วนที่สำคัญในทวีปแอฟริกาเอาไว้ได้

7. การยึดครองดินแดนแอฟริกาโดยอิตาลี

อิตาลีประสบความสำเร็จในการรวมประเทศเข้าด้วยกันอย่างแท้จริงในปี ค.ศ. 1870 แต่ผลกระทบของการต่อสู้เพื่อการรวมประเทศเข้าด้วยกันทำให้ประเทศอิตาลีที่เกิดใหม่มีปัญหาตามมาทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้กลายมาเป็นอุปสรรคสำคัญในการออกแสวงหาอาณานิคมของอิตาลี

ดินแดนที่อิตาลีหวังเข้ายึดครองได้แก่ **มลฑลตุนิส**ของตุรกี แต่กลับปรากฏว่าในปี ค.ศ.1881 ฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองมลฑลตุนิสตามข้อตกลงที่เปิดโอกาสให้แก่ฝรั่งเศสในการประชุมที่เบอร์ลินในปี ค.ศ.1878 ในตอนต้นปีค.ศ.1885 อิตาลีเริ่มขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนมาสซาวา (MASSAWA) ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งทะเลแดง 5 ปีต่อมาดินแดนดังกล่าวได้ถูกสถาปนาขึ้นเป็นอาณานิคมของอิตาลีในนามของเอริเทรีย (ERITHEA)

ในปี ค.ศ.1889 สุลต่านแห่งซันชิบาร์ ทรงอนุญาตให้อิตาลีเข้าครอบครองดินแดนโซมาเลีย (SOMALIA) ในเวลาต่อมาดินแดนแห่งนี้จึงเป็นที่รู้จักกันในนาม **ITALIAN SOMALILAND** ต่อมาในปี ค.ศ.1895 อิตาลีได้พยายามขยายอิทธิพลเข้าครอบครองเอธิโอเปีย แต่ก็ได้รับการต่อต้านจากกษัตริย์เมเนเล็ก แห่งเอธิโอเปีย ทำให้กองทัพอิตาลีเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อย่างน่าอัศจรรย์ที่สมรภูมิดาวา (ADOWA) ในปี ค.ศ.1896 ความหวังของอิตาลีที่จะเข้าครอบครองเอธิโอเปียต้องรอไปอีกถึง 40 ปี

ในปี ค.ศ.1911 อิตาลีได้ทำสงครามเพื่อชิงดินแดนทริโปลี (TRIPOLI) จากตุรกีภายใต้การสนับสนุนอย่างลับ ๆ จากฝรั่งเศส ผลของสงครามดังกล่าวทำให้ลิเบีย (LIBYA) ต้องตกไปเป็นของอิตาลี และเพื่อเป็นการชดเชยต่อสิ่งที่ได้รับอิตาลีจึงไม่คัดค้านต่อการที่ฝรั่งเศสได้เข้าครอบครองโมร็อกโก (MOROCCO) ในปีเดียวกัน¹¹

¹¹Denis Richards, Modern Europe 1789-1945 (5th ed ; London : William Clowes and Sons Ltd., 1967), P.276.

อินเดียในปี ค.ศ. 1857

จักรวรรดินิยมในทวีปเอเชีย

ความสัมพันธ์ของราชวงศ์โมกุล

ราชวงศ์โมกุล (MOGUL) เป็นราชวงศ์ที่สืบเชื้อสายมาจากพวกมองโกล (MONGOL) ที่ได้เข้ายึดครองอินเดียและจัดตั้งอาณาจักรมุสลิมขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1526 ราชวงศ์โมกุลเริ่มเข้าสู่ยุคเสื่อมเมื่อสิ้นสมัยการปกครองของพระเจ้าออรังเซป (AURANGZEB

ค.ศ.1658-1707) ทั้งนี้เพราะกษัตริย์องค์ต่อ ๆ มาไม่มีความสามารถในการปกครอง ปล่อยให้รัฐต่าง ๆ แยกตัวเป็นอิสระ ภายในราชสำนักยังมีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย มีการ ทุจริตเกิดขึ้นในเกือบทุกรัฐบาล นอกจากนั้นนโยบายต่อต้านศาสนาฮินดูของพระเจ้าโอริง เซป ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นชาวฮินดูเริ่มหันมาปฏิบัติกับรัฐบาล และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1707 เป็นต้นมาชนเผ่าอื่น ๆ เช่น มารธา (MARATHA) ซิก (SIKH) ได้เริ่มหันมาต่อสู้ กับรัฐบาล โมกุลที่อ่อนแอ ต่อมาพวกเปอร์เซียภายใต้การนำของ นาดิร ชา (NADIR SHAH) ได้รุกเข้ามาปล้นอินเดียจนถึงกรุงเดลี (DELHI) ในปี ค.ศ.1739 ส่วนพวกกองโจรชาว อัฟกานิสถานได้บุกเข้ามาปล้นอินเดียในปี ค.ศ. 1757

การขยายอำนาจของชาวยุโรปเข้ามาในอินเดีย

ปอร์ตุเกส เป็นชาวยุโรปชาติแรกที่เดินทางมาถึงอินเดียในปี ค.ศ. 1498 ภายใต้การนำของ วาสโก ดา กามา (VASCO DA GAMA) ปอร์ตุเกสเข้ายึดเมืองกัว (GOA) ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งทะเลภาคตะวันตกของอินเดียได้ในปี ค.ศ. 1510 และตั้งขึ้นเป็นเมือง ศูนย์กลางทางการค้าของปอร์ตุเกสในอินเดีย ภายหลังจากที่ได้เข้าไปมีอิทธิพลทางการค้า ในอินเดียเป็นเวลาพร้อมร้อยปีอิทธิพลของปอร์ตุเกสเริ่มเสื่อมลงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1600 เมื่อ ปอร์ตุเกสต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสเปนเป็นเวลาถึง 60 ปี (SIXTY YEARS' CAPTIVITY OF 1580-1640) ตั้งแต่สมัยของพระเจ้าฟิลิปที่ 2 จนถึงสมัยของพระเจ้าฟิลิป ที่ 4 แห่งสเปน¹²

บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

อังกฤษเป็นอีกชาติในยุโรปที่ได้เข้ามาแสวงหาประโยชน์และทำการติดต่อค้าขาย กับอินเดีย ในปี ค.ศ. 1600 พระราชินีเอลิซาเบธที่ 1 ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มีการจัดตั้ง บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (BRITISH EAST INDIA COMPANY) ขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1602 พวกดัตช์จึงจัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกขึ้นมาบ้างจึงทำให้บริษัททั้งสองกลายมา เป็นคู่แข่งที่สำคัญทางการค้าของปอร์ตุเกสในอินเดีย ในตอนปลายศตวรรษที่ 17 บริษัท

¹² ศฤงคาร พันธวงศ์, ประวัติศาสตร์สเปนยุคใหม่ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2537), หน้า 121-122.

อินเดียตะวันออกของอังกฤษซึ่งกลายมาเป็นบริษัทที่มีอิทธิพลทางการค้ามากที่สุดในเวลานั้น สามารถจัดอิทธิพลทางการค้าของปอร์ตุเกสและดัชต์ออกจากอินเดียได้สำเร็จ แต่อังกฤษก็ต้องหันมาแข่งขันกับฝรั่งเศสซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญทางการค้ารายใหม่ในอินเดีย

อังกฤษได้จัดตั้งศูนย์กลางทางการค้าขึ้นที่เมืองสุรัต (SURAT) ในปี ค.ศ.1612 ที่เมืองมัตราส (MADRAS) ในปี ค.ศ.1639 ต่อมาในปี ค.ศ.1661 อังกฤษเข้ายึดครองบอมเบย์ (BOMBAY) จากปอร์ตุเกสได้สำเร็จและจัดตั้งขึ้นเป็นสถานีการค้าจนมีผลทำให้การค้าของอังกฤษที่เมืองสุรัตค่อยๆ เลือ่ถดถอยลง ในปี ค.ศ.1698 บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งสถานีการค้าขึ้นที่ฟอร์ตวิลเลียม (FORT WILLIAM) ในเมืองกัลกัตตา (CALCUTTA) สถานีการค้าแห่งนี้ในเวลาต่อมาก็ได้รับพระบรมราชานุญาตจากราชวงศ์โมกุลให้ทำหน้าที่ในการเก็บภาษีแทนรัฐบาลอินเดีย

บริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส

ถึงแม้ฝรั่งเศสจะเป็นชาติมหาอำนาจจากยุโรปชาติสุดท้ายที่หันมาสนใจในการแสวงหาผลประโยชน์ในอินเดีย แต่การเข้ามาของฝรั่งเศสก็ได้ทำให้ฝรั่งเศสกลายมาเป็นคู่แข่งชั้นที่สำคัญของอังกฤษ ทั้งนี้เพราะอังกฤษกับฝรั่งเศสมีเรื่องบาดหมางต่อกันมาเป็นเวลานานดังเช่น กรณีความขัดแย้งในสงครามสืบราชสมบัติสเปน (WAR OF THE SPANISH SUCCESSION) ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ.1702-1714 และสงครามสืบราชสมบัติออสเตรีย (WAR OF THE AUSTRIAN SUCCESSION) ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ.1740-1748

ฝรั่งเศสได้จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกขึ้นในปี ค.ศ.1664 โดยมีศูนย์กลางทางการค้าอยู่ที่เมืองปอนดิเชอรี (PONDICHERRY) คาลิกัต (CALICUT) มาฮี (MAHE) และจันทรนคร (CHANDERNAGOR) ภายใต้การนำ โจเซฟ ฟรังซัวร์ ดูเพลซ์ (JOSEPH FRANCOIS DUPLÉIX ค.ศ.1697-1763) ต่อมาฝรั่งเศสเข้ายึดเมืองมัตราสจากอังกฤษได้ในปี ค.ศ.1746 ในขณะที่กำลังเกิดสงครามสืบราชสมบัติออสเตรียแต่เมื่อสงครามยุติลงผลจากการทำสนธิสัญญาเอ็กร์-ลา-ซาเปิลส์ ในปี ค.ศ.1748 ทำให้ฝรั่งเศสต้องคืนเมืองมัตราสให้แก่อังกฤษแต่อิทธิพลของฝรั่งเศสในอินเดียตอนใต้กลับมีมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวจะคงอยู่ต่อไปจนกระทั่งดูเพลซ์ ถูกเรียกตัวกลับไปยังฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1754

สงครามเจ็ดปี (SEVEN YEARS' WAR ค.ศ.1756-1763)

สงครามเจ็ดปีเป็นสงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นทั้งในทวีปยุโรป และในอาณานิคมทั้งในทวีปอเมริกาเหนือและทวีปเอเชีย โดยแต่ละฝ่ายต่างก็มีประเทศต่าง ๆ ในยุโรปร่วมเป็นพันธมิตร สงครามที่เกิดขึ้นในอินเดียจะเป็นการแข่งอำนาจกันระหว่างบริษัท อินเดียตะวันออกของอังกฤษภายใต้การนำของโรเบิร์ต ไคลฟ์ (ROBERT CLIVE) กับบริษัท อินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสภายใต้การนำของดูเพลซ์ ซึ่งได้ถูกเรียกตัวกลับมาอินเดียอีกครั้งเพื่อทำการต่อสู้กับอังกฤษ ถึงแม้ดูเพลซ์จะไม่ประสบความสำเร็จดังเช่นเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีตแต่ดูเพลซ์ก็สามารถยุยงให้เจ้าผู้ครองแคว้นเบงกอล (NAWAB OF BENGAL) ส่งทหารเข้ายึดครองกัลกัตตาของอังกฤษได้สำเร็จ ทำให้ชาวอังกฤษต้องเสียชีวิตไปถึง 123 คน¹³

ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสในอินเดีย

ต่อมาอังกฤษภายใต้การนำของ โรเบิร์ต ไคลฟ์สามารถยึดกัลกัตตาได้คืนมาได้ และในปี ค.ศ. 1757 ไคลฟ์ก็สามารถยึดเมืองจันทรนครซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าของฝรั่งเศสในเขตเบงกอลได้สำเร็จ และในปีเดียวกันนั้นเอง ไคลฟ์ก็สามารถนำกองทัพอังกฤษทำสงครามจนได้รับชัยชนะเหนือกองกำลังผสมฝรั่งเศส-อินเดียน ที่สมรภูมิมิลาสซี (PLASSEY) ชัยชนะที่ได้รับจากสงครามในครั้งนี้เท่ากับเป็นการทำลายอำนาจของฝรั่งเศสในอินเดีย สงครามเจ็ดปียุติลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศส ผลจากการทำสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส (TREATY OF PARIS) ในปี ค.ศ. 1763 ทำให้ฝรั่งเศสต้องยอมถอนตัวจากการเป็นคู่แข่งชั้นทางการค้ากับอังกฤษในอินเดีย โดยฝรั่งเศสยังคงสามารถตั้งสถานีการค้าได้ในเมืองปอนดิเชอร์และจันทรนคร แต่จะต้องทำลายป้อมปราการที่มีอยู่ลงทั้งหมด

การขยายอำนาจของอังกฤษในอินเดีย อัมกานีสถานและพม่า

จากการสูญเสียเมืองศูนย์กลางทางการค้าไปหลายแห่ง ในอินเดียจึงทำให้การค้าของฝรั่งเศสเริ่มตกต่ำลง ในที่สุดฝรั่งเศสจึงตัดสินใจยุบบริษัทอินเดียตะวันออกลงในปี

¹³ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับอารยธรรม Man and Civilization หน่วยที่ 8-15, หน้า 382.

ค.ศ. 1767 เมื่อฝรั่งเศสหมดอำนาจไปแล้วอังกฤษจึงเริ่มขยายอำนาจออกไปทั่วอินเดียในระหว่างปี ค.ศ. 1763-1858 ซึ่งถือเป็นศตวรรษแห่งการปกครองอินเดียของอังกฤษภายใต้การนำของบริษัทอินเดียตะวันออก

ในระยะเวลาสิบปีแรกนับจากปี ค.ศ. 1763 เป็นต้นมาการทำงานของบริษัทยินดีตะวันออกต้องประสบกับความล้มเหลวเพราะเกิดการจลาจลขึ้นภายในบริษัท ในปี ค.ศ. 1772 บริษัทเกือบจะต้องประกาศล้มละลายจนทำให้รัฐสภาของอังกฤษต้องเข้ามาควบคุมดูแลจนทำให้บริษัทมีฐานะทางการเงินดีขึ้น พอถึงปี ค.ศ. 1850 อังกฤษก็สามารถผนวกดินแดนทั้งหมดของอินเดียรวมทั้งอัฟกานิสถานและพม่าให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษได้สำเร็จ

อินเดียภายใต้การปกครองของบริษัทอินเดียตะวันออก

บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้พยายามเปลี่ยนแปลงอินเดียให้เข้าสู่ความทันสมัยเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก (WESTERNIZATION) เช่น มีการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน การยกเลิกประเพณีเสตี (SUTTEE) ซึ่งเป็นประเพณีที่หญิงหม้ายชาวฮินดูจะถูกเผาให้ตายไปพร้อมกับสามีผู้ล่วงลับไปแล้ว การนำเอาระบบกฎหมายอังกฤษเข้ามาใช้และการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายเพื่อเป็นการต่อต้านการแบ่งชั้นวรรณะในอินเดีย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจภายในหมู่ของประชาชนอินเดีย

กบฏซีปอย (SEPOY MUTINY ค.ศ. 1857-1858)

กบฏซีปอยเป็นการกบฏของกองทหารอินเดียที่อยู่ในแคว้นเบงกอลเกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1857-1858 โดยมีสาเหตุโดยทั่วไปคือ

1. ความไม่พอใจที่บริษัทอินเดียตะวันออกพยายามเปลี่ยนแปลงสังคมอินเดียให้เป็นแบบตะวันตก
2. ความไม่พอใจต่อนโยบายของลอร์ดดัลเฮาสี (LORD DALHOUSIE) ผู้สำเร็จราชการ (GOVERNOR-GENERAL) ของอังกฤษในอินเดียในระหว่างปี ค.ศ. 1848-1856 ที่ได้ออกคำประกาศ DOCTRINE OF LAPSE โดยให้ผนวก 7 รัฐของอินเดียซึ่งไม่มีผู้ปกครองให้เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ทำให้กลุ่มชาตินิยมทั้งพวกมุสลิมซึ่งต้องการฟื้นฟูอำนาจของราชวงศ์โมกุลขึ้นมาใหม่และพวกมาราธา ซึ่งต้องการเพิ่มอำนาจให้แก่บรรดารัฐฮินดู (HINDU STATES) ไม่พอใจ

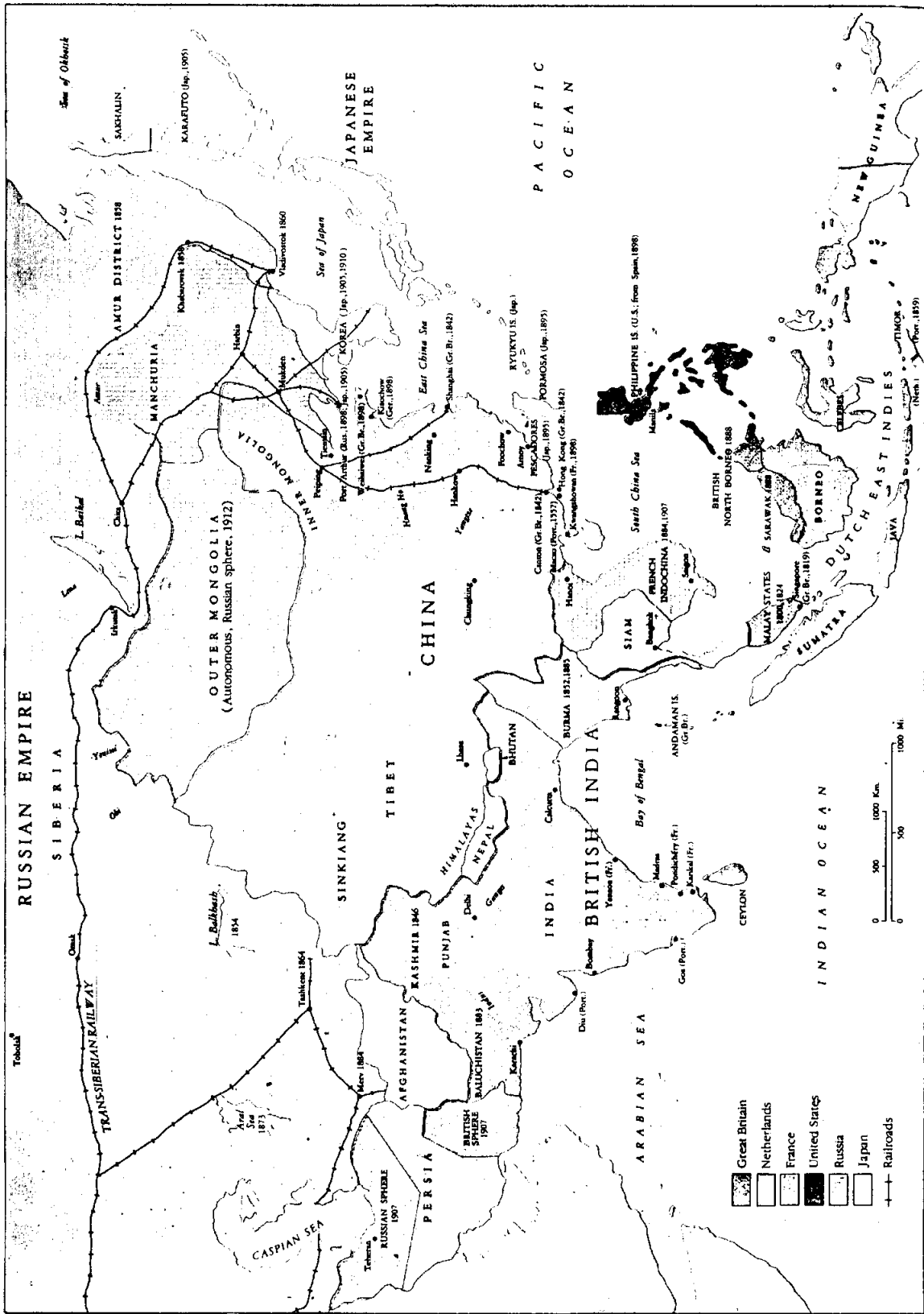
สาเหตุปัจจุบันของกฎหมายชื้อปอย เกิดขึ้นเนื่องจากเกิดข่าวลือว่าอังกฤษได้นำเอาน้ำมันหมูและน้ำมันวัวมาใช้เป็นน้ำมันหล่อลื่นเพื่อใช้ทำความสะอาดปืน จึงทำให้ทหารอินเดียในแคว้นเบงกอลซึ่งมีทั้งพวกที่นับถือศาสนาฮินดูและศาสนาอิสลามไม่พอใจ เพราะพวกมุสลิมมีความคิดว่าหมูเป็นสัตว์สกปรก ส่วนพวกฮินดูถือว่าวัวเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นกองทหารเบงกอลจึงร่วมมือกันก่อการกบฏขึ้นในปี ค.ศ.1857 แต่การกบฏครั้งนี้ขาดผู้นำและการวางแผนที่ดี ดังนั้นอังกฤษจึงสามารถปราบปรามการกบฏลงได้สำเร็จในปี ค.ศ.1858 การเกิดการกบฏในครั้งนี้มีผลที่ติดตามมาคือ

1. ทำให้ราชวงศ์โมกุลหมดอำนาจ
2. รัฐบาลอังกฤษประกาศยกเลิกกิจการของบริษัทอินเดียตะวันออกที่ได้ดำเนินงานติดต่อกันมาเป็นเวลาถึง 258 ปี

3. รัฐบาลอังกฤษได้เข้าปกครองอินเดียโดยตรงตั้งแต่ปี ค.ศ.1858

พอลถึงปี ค.ศ.1877 นายกรัฐมนตรีดิสเรลีย์ได้ประกาศสถาปนาพระราชินีวิกตอเรียขึ้นเป็น จักรพรรดินีแห่งอินเดีย มีผลทำให้อินเดียกลายมาเป็นอาณานิคมของอังกฤษอย่างสมบูรณ์ โดยมีอุปราชชาวอังกฤษซึ่งมีฐานะเป็นผู้แทนของกษัตริย์อังกฤษเข้าทำหน้าที่เป็นประมุขของประเทศอินเดียแทนที่กษัตริย์ราชวงศ์โมกุล¹⁴

¹⁴ เพ็ญศรี ภูมิถาวร, ประวัติศาสตร์ยุโรป 2 (พิมพ์ครั้งที่ 6 ; กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536), หน้า 120-121.

จักรวรรดิขงหมิ่นพีเอเซีย

การขยายอิทธิพลตะวันตกเข้าไปในจีน

ประเทศจีนตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์แมนจูหรือราชวงศ์ชิง (MANCHU OR CHING DYNASTY) มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1644 ซึ่งในระยะนั้นมีเพียงพอร์ตเกสกับรัสเซียซึ่งเป็นประเทศในยุโรปที่ได้รับอนุญาตให้สามารถเดินทางเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับจีน โดยถูกจำกัดให้เข้ามาติดต่อกับค้าขายที่เมืองกวางตุ้ง (CANTON) เพียงแห่งเดียว

สมาคมโคฮอง (COHONG MERCHANTS)

ปัญหาการติดต่อทางการค้าระหว่างจีนกับชาติยุโรปเกิดขึ้นตลอดเวลาและเพิ่มความรุนแรงขึ้นเพราะระบบการค้าผูกขาดของสมาคมโคฮอง ซึ่งเป็นกลุ่มค้าชาวจีนในเมืองกวางตุ้งที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลจีนให้เข้ามาทำหน้าที่ควบคุมการค้าและคอยจำกัดสิทธิของพวกพ่อค้าชาวยุโรปและไม่ยอมเปิดโอกาสให้พ่อค้าชาวยุโรปได้มีการติดต่อกับค้าขายโดยตรงกับพวกพ่อค้าชาวจีน นอกจากนี้รัฐบาลจีนยังไม่ยอมให้มีการติดต่อทางการทูตระหว่างรัฐบาลจีนกับรัฐบาลของชาติตะวันตกในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้เพราะจีนถือว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมและชาวยุโรปตะวันตกยังมีวัฒนธรรมที่ต่ำกว่าวัฒนธรรมของจีน

ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับจีน

ภายหลังจากการที่อังกฤษได้เริ่มเป็นผู้นำในการปฏิวัติอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1760 เป็นต้นมา จึงทำให้อังกฤษได้กลายมาเป็นชาติมหาอำนาจทั้งทางด้านทหารและทางด้านการค้า ในเวลาต่อมาด้วยความเป็นมหาอำนาจทางทะเลจึงทำให้อังกฤษกลายมาเป็นผู้นำในการติดต่อกับค้าขายกับจีนจนทำให้อังกฤษกับจีนเกิดการกระทบกระทั่งกันอยู่ตลอดเวลา ต่อมาอังกฤษได้นำฝิ่น (OPIUM) จากอินเดียเข้าไปขายในจีนจนทำให้ชาวจีนติดฝิ่นกันเป็นจำนวนมากเท่ากับเป็นการทำลายสุขภาพของชาวจีนโดยตรงแต่อังกฤษกลับได้รับผลกำไรเป็นจำนวนมากจากการค้าฝิ่น

สงครามฝิ่น (OPIUM WAR OF 1839-1842)

ในปี ค.ศ. 1800 รัฐบาลจีนได้ออกกฎหมายห้ามสูบฝิ่นจึงทำให้ฝิ่นกลายมาเป็นสินค้าต้องห้าม ในปี ค.ศ. 1839 หลิน เซ ฮู (LIN-TSE-HSU) ข้าหลวงใหญ่ขององค์จักรพรรดิจีนได้ทำการเผาฝิ่นของพวกพ่อค้าชาวอังกฤษที่ถูกจับได้เป็นจำนวนมากที่เมืองกวางตุ้ง ทำให้พวกพ่อค้าชาวอังกฤษไม่พอใจจึงร้องเรียนไปยังรัฐบาลอังกฤษ รัฐบาล

อังกฤษจึงแจ้งให้รัฐบาลจีนทราบว่าศาลจีนไม่มีอำนาจที่จะเข้ายึดและทำลายทรัพย์สินของชาวอังกฤษพร้อมกับเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐบาลจีน รัฐบาลจีนปฏิเสธที่จะจ่ายค่าเสียหายให้แก่อังกฤษและได้เปิดฉากการทำสงครามโดยการระดมยิงเข้าใส่เรือรบอังกฤษพร้อมกับประกาศห้ามไม่ให้ชาวจีนทำการค้าขายกับอังกฤษสงครามนี้จึงเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ อังกฤษตอบโต้โดยการจมเรือรบของจีนไปเป็นจำนวนมากพร้อมกับระดมยิงปืนเรือเข้าใส่เมืองกวางตุ้งและเข้ายึดครองฮ่องกง จีนสู้ไม่ได้จึงขอทำสัญญาสงบศึกกับอังกฤษ

ในเวลาต่อมาได้มีการลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกนานกิง (TREATY OF NANKING) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1842 โดยมีสาระสำคัญคือ

1. จีนต้องยกฮ่องกงให้อังกฤษและต้องเปิดเมืองท่า 5 เมืองคือ กวางตุ้ง เอหมิง พูเจา นิงโป และเซี่ยงไฮ้ เพื่อทำการค้าขายกับพวกพ่อค้าชาวตะวันตก
2. จีนต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม (INDEMNITY) จำนวน 21 ล้านปอนด์ให้แก่อังกฤษ
3. จีนต้องยุบสมาคมโคฮ็อง
4. รัฐบาลจีนจะเก็บภาษีสินค้าขาเข้าและภาษีสินค้าส่งออกในอัตราร้อยละ 5
5. การดำเนินการติดต่อทางการทูตจะต้องมีการทำสนธิสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร และจะต้องมีลักษณะที่เท่าเทียมกัน

ผลของสงครามนี้ทำให้อังกฤษได้เข้ามามีบทบาทเด่นทางด้านการค้ากับจีนในเวลาต่อมาชาติอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศส รัสเซีย สเปน เบลเยียม ดัตช์ และสหรัฐอเมริกา ต่างก็ถือโอกาสเข้ามาทำสัญญาทางการค้ากับจีนและขอสิทธิทางการค้าให้ทัดเทียมกับอังกฤษที่ได้รับ¹⁵

สนธิสัญญาโบก (TREATY OF BOGUE)

ในปี ค.ศ. 1843 อังกฤษและจีนได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาโบกว่าด้วยเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (EXTRATERRITORIALITY) โดยจีนยินยอมมอบสิทธิสภาพนอก

¹⁵ Alan Palmer, The Penguin Dictionary of Modern History (Aylesbury : Hazell Watson & Viney Limited, 1983), P.216.

อาณาเขตให้แก่คนในบังคับของอังกฤษหรือการที่คนในบังคับของอังกฤษที่กระทำความผิดจะไม่ถูกบังคับให้ต้องขึ้นศาลจีนแต่จะขึ้นศาลกงสุลของอังกฤษแทน

ในปี ค.ศ.1844 สหรัฐอเมริกาได้ทำสนธิสัญญาวังเซีย (TREATY OF WANGHSIA) ว่าด้วยเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับจีน และในปีเดียวกันนี้เองฝรั่งเศสก็ได้ทำสนธิสัญญาแวมโป (TREATY OF WHAMPOA) กับจีนโดยรัฐบาลจีนอนุญาตให้มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกได้อย่างเสรีในจีน ต่อมาในปี ค.ศ.1845 ประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนท์ก็ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรีเช่นเดียวกัน¹⁶

กบฏไต้ผิง (TAI-PING REBELLION ค.ศ.1850-1864)

ในปี ค.ศ.1850 ได้เกิดกบฏไต้ผิงขึ้นในจีนโดยมีจุดมุ่งหมายในการต่อต้านราชวงศ์แมนจูโดยนำเอาความเชื่อทางศาสนามาเป็นสื่อโฆษณาชวนเชื่อเพื่อชักชวนประชาชนให้ต่อต้านรัฐบาลจีน กลุ่มกบฏไม่สามารถทำให้กลุ่มชนชั้นสูงและนักการศึกษาหันมาร่วมมือด้วย แต่การเกิดกบฏในครั้งนี้ได้ทำลายทั้งทรัพย์สินและทำให้ผู้คนต้องล้มตายไปเป็นจำนวนมากส่งผลกระทบต่อชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในจีน ดังนั้นกองกำลังภายใต้การนำของ เอฟ.ที. วอร์ด (F.T.WARD) และ ซี.จี. กอร์ดอน (C.G. GORDON) ได้ร่วมมือกันจนสามารถปราบปรามการกบฏลงได้ในปี ค.ศ.1864 ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นการป้องกันการล่มสลายของราชวงศ์แมนจูเอาไว้ได้แต่การกบฏในครั้งนี้ก็ได้ทำความเสียหายให้แก่ประเทศจีนเป็นอย่างมาก

สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 (THE SECOND OPIUM WAR OF 1852-1860)

สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ.1852-1860 มีสาเหตุมาจากการที่อังกฤษและฝรั่งเศสต้องการแก้ไขสนธิสัญญานานกิง โดยต้องการให้จีนเปิดเมืองท่าเพื่อการค้าขายเพิ่มขึ้น เมื่อจีนไม่ยินยอมจึงเกิดความบาดหมางกับกลุ่มประเทศมหาอำนาจตะวันตก ในเวลาต่อมาเมื่อจีนได้เข้าตรวจยึดเรือ ARROW ซึ่งเป็นเรือที่อยู่ภายใต้ร่มธงของอังกฤษแต่มีลูกเรือเป็นชาวจีน อังกฤษกับฝรั่งเศสจึงถือเอาสาเหตุดังกล่าวเข้ายึดเมืองกวางตุ้ง จีนถูกบังคับให้ทำสัญญากับอังกฤษและฝรั่งเศส

¹⁶Albert Feuerwerker, "Modern History of China to 1911," Encyclopedia Americana, Vol.6 (1974), P.535-536.

สนธิสัญญาเทียนสิน (TREATY OF TIENTSIN) ซึ่งลงนามในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1858 มีสาระสำคัญคือ

1. จีนต้องเปิดเมืองท่าเพื่อการค้าขายเพิ่มขึ้นอีก 10 เมือง
2. จีนต้องอนุญาตให้คณะทูตต่างชาติอาศัยในกรุงปักกิ่ง
3. จีนต้องยินยอมให้การค้าฝิ่นเป็นสิ่งถูกกฎหมาย

ในเวลาต่อมาจีนไม่ยอมรับข้อตกลงที่ได้ลงนามไว้ในสนธิสัญญาเทียนสินกองกำลังผสมอังกฤษและฝรั่งเศสจึงเข้ายึดกรุงปักกิ่งในปี ค.ศ. 1860 จีนจึงต้องยอมรับข้อตกลงในสนธิสัญญาเทียนสิน ในเวลาต่อมาสหรัฐอเมริกา รัสเซียและชาติยุโรปอื่น ๆ ต่างก็เข้ามาทำสัญญาในลักษณะเดียวกันกับที่อังกฤษและฝรั่งเศสได้ทำไว้กับจีน¹⁷

การขยายอิทธิพลของชาติมหาอำนาจในจีน

สนธิสัญญาเทียนสิน ได้สร้างความอับอายแก่รัฐบาลจีนเป็นอย่างมากเพราะจักรวรรดิจีนได้ถูกบังคับให้ต้องเปิดประตูเพื่อทำการค้ากับชาติตะวันตก จีนไม่พอใจที่ถูกข่มขู่ด้วยอิทธิพลทางทหารและไม่พอใจที่ถูกครอบงำโดยอิทธิพลทางด้านอุตสาหกรรมจากโลกตะวันตก ในระหว่างปี ค.ศ. 1862-1908 จีนต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองขององค์จักรพรรดิที่อ่อนแอถึง 2 พระองค์คือ จักรพรรดิถังซี (TUNG CHIH ค.ศ. 1862-1874) และจักรพรรดิกวางสู (KUANG HSU ค.ศ. 1875-1908) แต่อำนาจที่แท้จริงได้อยู่ภายใต้การขึ้นนำของพระนางซูสีไทเฮา (EMPRESS DOWAGER TZU HSI ค.ศ. 1835-1908) พระราชมารดาขององค์จักรพรรดิทั้งสอง พระนางซูสี ไทเฮา ทรงไม่พอใจต่อสิ่งที่ชาวตะวันตกทำไว้กับจีน จนกระทั่งจีนต้องสูญเสียสิทธิในการกำหนดอัตราภาษีที่จะเก็บจากชาวต่างชาติ ภายในคณะรัฐบาลจีนก็ยังมีกรณีการจู่โจมร้ายแรงให้ปรากฏอยู่เสมอ ความอ่อนแอทางการทหารของจีนยังทำให้จีนต้องสูญเสียเขตอิทธิพลในดินแดนที่มีค่าของจีนไปให้แก่ชาวต่างชาติ ดังเช่น ในปี ค.ศ. 1860 รัสเซียได้เข้าไปมีอิทธิพลในบริเวณชายฝั่งทะเลทางตอนเหนือของคาบสมุทรเกาหลี ในขณะที่ฝรั่งเศสได้เริ่มเข้าไปแสวงหาประโยชน์ในดินแดนญวน (ANNAM) ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของจีนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1858 และสามารถเข้ายึดครองอินโด-จีน (INDO-CHINA) ได้ทั้งหมด

¹⁷ Ibid., P. 536-537.

ในปี ค.ศ. 1885 อังกฤษสามารถผนวกดินแดนพม่าทางตอนบนไว้ได้ในปี ค.ศ. 1886 และในปีเดียวกันนั้นเองญี่ปุ่นก็ได้เข้ายึดครองหมู่เกาะริวกิว (RYUKYU ISLANDS) ไปจากจีน ในปี ค.ศ. 1887 จีนได้ยินยอมให้ปอร์ตูกีสถนวกมาเก๊า (MACAO) เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมปอร์ตูกีสหลังจากที่ปอร์ตูกีสได้เข้ามาแสวงหาประโยชน์จากการติดต่อค้าขายกับดินแดนแห่งนี้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1557 เขตอิทธิพลที่ชาติมหาอำนาจเข้าครอบครองส่วนใหญ่เป็นเขตที่มีความเจริญทางการค้า ดังนั้นการสูญเสียเขตอิทธิพลจากดินแดนดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อการเก็บภาษีที่จีนเคยได้รับ

สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น (SINO-JAPANESE WAR)

สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1894-1895 มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในคาบสมุทรเกาหลี โดยเมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้นในคาบสมุทรเกาหลีในปี ค.ศ. 1894 ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างก็ส่งกองทหารเข้าไปเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตน จึงเกิดการกระทบกระทั่งกันขึ้นจนกลายมาเป็นสงครามระหว่างทั้งสองฝ่าย ในที่สุดญี่ปุ่นก็เป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ในปี ค.ศ. 1895 ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาชิโมโนะเซกิ (TREATY OF SHIMONOSEKI) ซึ่งมีสาระสำคัญคือ

1. เกาหลีได้รับเอกราช
2. จีนต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ญี่ปุ่น
3. จีนต้องยกเกาะฟอร์โมซา (FORMOSA) หมู่เกาะเพสคาโดเรส (PESCADORES) ปอร์ต อาร์เธอร์ (PORT ARTHUR) และคาบสมุทรเลียวตุง (LIAOTUNG PENINSULA) ให้แก่ญี่ปุ่น

ฝ่ายรัสเซียซึ่งได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศสและเยอรมนีได้เข้ามาขัดขวางการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นในจีน โดยทั้งสามชาติมหาอำนาจตะวันตกไม่ยินยอมให้ญี่ปุ่นผนวกคาบสมุทรเลียวตุงและปอร์ต อาร์เธอร์ เมื่อญี่ปุ่นเห็นว่าคงจะไม่สามารถต่อสู้กับสามชาติมหาอำนาจตะวันตกได้ญี่ปุ่นจึงมอบคาบสมุทรเลียวตุงและปอร์ตอาร์เธอร์คืนให้แก่จีน โดยญี่ปุ่นได้รับเงินชดเชยเป็นค่าตอบแทน ต่อมาในปี ค.ศ. 1898 รัสเซียได้ถือโอกาสเข้ายึดครองคาบสมุทร

เสียวตุ่งและปอร์ตอาร์เทอร์ไปเป็นของรัสเซีย¹⁸

แผนการปฏิรูปจีนในระยะเวลา 100 วัน

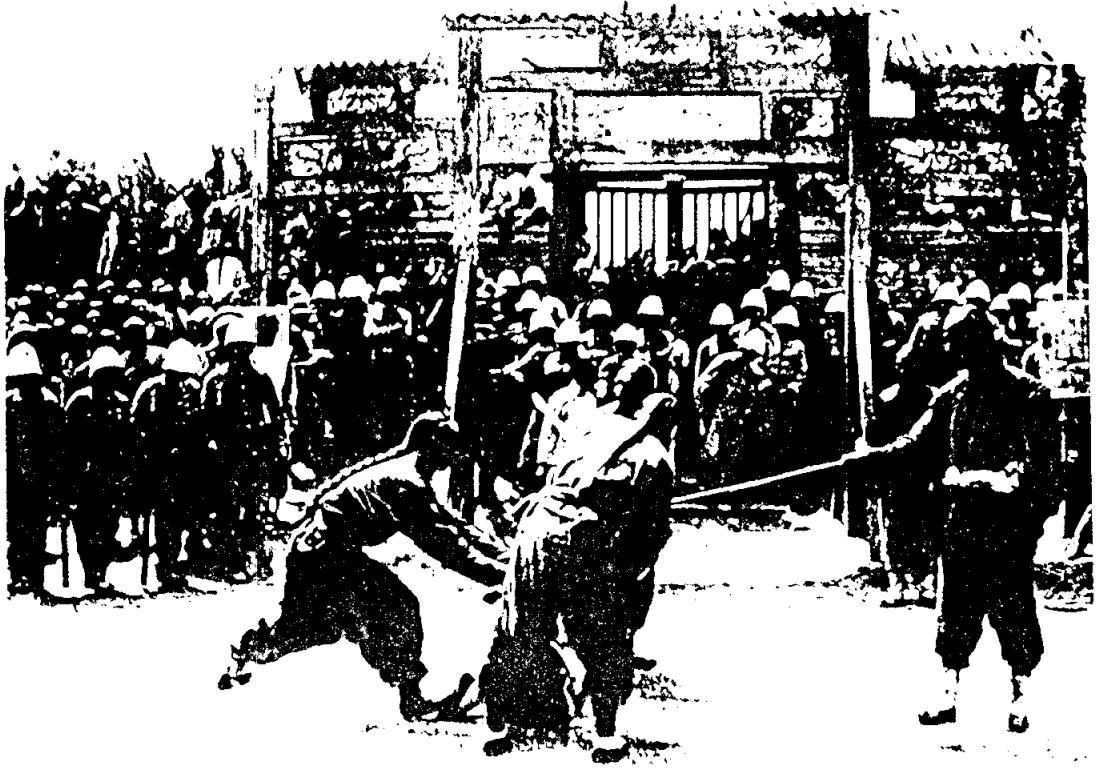
เมื่อจีนต้องสูญเสียดินแดนให้แก่ทั้งญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศมหาอำนาจตะวันตก จึงทำให้กลุ่มชนชั้นปกครองของจีนต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเสนอให้มีการปฏิรูปภายในประเทศจีน ภายใต้ข้อเสนอของกั๋ง อู๋ เว่ย (KANG YU WEI) และเหลียง ชี เซ่า (LIANG CHI CHAO) ต่อบริษัทจักรพรรดิทิวว้างสูผู้ทรงพระเยาว์ โดยจีนจะต้องมีการปฏิรูปอย่างขนานใหญ่และรวดเร็วภายในระยะเวลา 100 วัน ในปี ค.ศ. 1898 ก็จะสามารถนำความทันสมัยมาสู่จีน ข้อเสนอดังกล่าวได้รับการยอมรับจากจักรพรรดิทิวว้างสู แต่กลับถูกปฏิเสธและถูกต่อต้านจากพระนางซูสี ไทเฮ่า ซึ่งไม่ต้องการเห็นจีนมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยในแบบสังคมนตะวันตก ดังนั้นคณะปฏิรูปจึงถูกจับและบางคนถูกประหารชีวิต ส่วนจักรพรรดิทิวว้างสูก็ทรงถูกจับกุมขังในเดือนกันยายน ค.ศ. 1898 เช่นเดียวกับคณะก่อการปฏิรูป

กบฏนักมวย (BOXER REBELLION)

นอกจากจะทรงต่อต้านแผนการปฏิรูปแล้วพระนางซูสี ไทเฮ่ายังทรงให้ความอุปถัมภ์แก่พวกนักมวย (BOXERS) ซึ่งรวมตัวกันขึ้นเป็นสมาคมลับเพื่อต่อต้านอิทธิพลของพวกตะวันตกในเขตซานตง (SHANTUNG) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1899 พวกนักมวยเริ่มก่อเหตุจลาจลขึ้น โดยการสังหารพระและซี เผาโบสถ์และสำนักชีของพวกคริสเตียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการขับไล่ชาวตะวันตกและอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจออกจากจีน การก่อการจลาจลได้ลุกลามเข้าไปในกรุงปักกิ่งซึ่งเป็นที่อยู่และเป็นสถานที่ตั้งของสถานกงสุลของชาติต่าง ๆ ดังนั้นกองกำลังนานาชาติซึ่งประกอบไปด้วยอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี รัสเซีย สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นจึงร่วมมือกันปราบปรามการกบฏ จนในที่สุดพวกนักมวยก็ยอมแพ้หลังจากปิดล้อมเขตที่อยู่อาศัยและสถานกงสุลของชาติต่าง ๆ อยู่มายาวถึง 55 วัน ผลการเจรจาสงบศึกทำให้พวกนักมวยต้องถูกลงโทษ รัฐบาลจีนต้องชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวน 739 ล้านดอลลาร์ใน

¹⁸ ศฤงคาร พันธวงศ์, "สาเหตุที่อังกฤษทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1902," วารสารรวมคำแหง, 12, ฉบับที่ 1 (2534), 91-97.

เวลา 40 ปี ภายหลังจากการเจรจาสงบศึกสิ้นสุดลงแล้วรัสเซียได้ถือโอกาสเข้ายึดครอง
แมนจูเรียตอนใต้เข้าเป็นเขตอิทธิพลของรัสเซีย¹⁹

การลงโทษประหารชีวิตพวกกบฏนักมวยต่อหน้ากองกำลังนานาชาติ

ผลกระทบจากการเกิดกบฏนักมวย

ภายหลังจากเหตุการณ์กบฏนักมวยยุติลงแล้ว พระนางซูสีไทเฮา ทรงยอมรับ
ความจริงที่ว่าถึงเวลาแล้วที่จีนจะต้องทำการปฏิรูป ในเวลาต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งกระทรวง
ศึกษาธิการขึ้น นักเรียนจีนจำนวนมากถูกส่งไปเรียนที่ญี่ปุ่น กองทัพอากาศได้รับการปรับปรุงให้
ทันสมัยยิ่งขึ้น รัฐบาลจีนเริ่มการลงทุนก่อสร้างทางรถไฟขึ้นภายในจีน

¹⁹Op. cit., P.540.

ในปี ค.ศ. 1905 ได้เกิดการต่อต้านสินค้าอเมริกันขึ้นในจีนเพราะเงินต้องการ
แก้เผ็ดต่อการที่สหรัฐอเมริกาหันมาใช้นโยบายกีดกันชาวจีนไม่ให้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานใน
สหรัฐอเมริกา การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมที่กำลังเกิดขึ้นใน
หมู่ของชาวจีน ในเวลาต่อมาจีนจึงเริ่มปฏิรูปการปกครอง เช่น มีการตั้งสภาท้องถิ่นขึ้นใน
ปี ค.ศ. 1909 ต่อมาในปี ค.ศ. 1910 จึงเริ่มมีการเปิดประชุมสภาแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก
ในจีน

การขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้าไปในญี่ปุ่น

ปอร์ตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่เดินทางมาถึงญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1542 ในเวลา
ต่อมา เซนต์ ฟรานซิส แซเวียร์ (ST. FRANCIS XAVIER) พระชาวสเปนผู้ร่วมก่อตั้ง
คณะเยซุอิต (JESUIT) ได้นำเอาคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกเข้าไปเผยแพร่ในญี่ปุ่น
ในระหว่างปี ค.ศ. 1549-1551 ในเวลาต่อมา พวกพระคณะฟรานซิสกัน (FRANCISCANS)
ออกัสติเนียน (AUGUSTINIANS) และ โดมินิกัน (DOMINICANS) ก็ได้ติดตามเข้ามาเผย
แพร่คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกในญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นกับศาสนาคริสต์

ชาวญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากได้หันมานับถือศาสนาคริสต์ พวกคริสเตียนญี่ปุ่น
สามารถเข้ากันได้กับพวกทหารและพวกพ่อค้าที่มาจากยุโรป ศาสนาคริสต์เรียกได้กลายมา
เป็นพลังทางการเมืองที่จะคอยถ่วงดุลอำนาจของพวกที่นับถือพุทธศาสนา ในเวลาต่อมา
กลุ่มพระนิกายคาทอลิกก็เริ่มไม่ได้รับความนิยมนอกจากชาวญี่ปุ่นเพราะมักจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ
กิจกรรมการเมือง ไม่มีขันติธรรมทางศาสนา (RELIGIOUS INTOLERANCE) และมักใช้วิธี
การเปลี่ยนศาสนาโดยการข่มขู่หรือการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้พวกพ่อค้าชาวดัตช์และพวก
พ่อค้าชาวอังกฤษซึ่งนับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ซึ่งเป็นศัตรูกับพวก
คาทอลิกยังเป็นกลุ่มที่คอยโฆษณาชวนเชื่อและประณามความทารุณโหดร้ายของพวกคาทอลิกที่
ทำกับพวกโปรเตสแตนต์เพื่อต่อต้านการปฏิรูปศาสนาคริสต์นิกายที่กำลังเกิดขึ้นในยุโรป ดังนั้น
ในปี ค.ศ. 1587 โตโยโตมิ ฮิเดโยชิ (TOYOTOMI HIDEYOSHI) นายทหารผู้มีอำนาจมาก
ที่สุตรงจากองค์จักรพรรดิจึงออกประกาศให้พวกพระคาทอลิกเดินทางออกจากญี่ปุ่นถึงแม้
คำประกาศดังกล่าวยังไม่ได้ใช้บังคับเป็นกฎหมาย ในเวลาต่อมาก็ได้เกิดการลอบสังหาร

พวกคริสเตียนชั้นในญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันได้เกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง โดยมีพวก คริสเตียนเข้าไปเกี่ยวข้องจนเกิดความวุ่นวายไปทั่วจนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1590 ฮิเดโยชิ ก็ สามารถปราบปรามความวุ่นวายที่เกิดขึ้นได้สำเร็จ

ในปี ค.ศ.1603 เมื่อโทกูงาวะ ไออียาสึ (TOKUGAWA IEYASU) ได้สถาปนา ตนเองขึ้นเป็น โชกุน²⁰ (SHOGUN) คนแรกของญี่ปุ่นแล้วพวกคริสเตียนได้ถูกฆ่าตายไปเป็น จำนวนมาก พอถึงปี ค.ศ.1637 ชุมชนคริสเตียนได้ถูกกวาดล้างจนกระทั่งสลายตัวไปจาก ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเริ่มหันมาใช้นโยบายลดการติดต่อกับพวกพ่อค้าชาวต่างชาติ ชาวญี่ปุ่นถูกห้ามไม่ให้ เดินทางออกนอกประเทศ ญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการปิดประเทศมีเพียงพวกพ่อค้าชาวต่างชาติ และพวกพ่อค้าชาวจีนที่ยังคงได้รับอนุญาตให้ทำการติดต่อกับชายได้ในบริเวณเกาะเดชิม่า (DESHIMA) ใกล้กับเมืองนางาซากิ (NAGASAKI)²¹

การปิดประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นได้ทำการปิดประเทศมาเป็นเวลาร่วม 200 ปีเศษ พอถึงเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ.1853 นายพลเรือ แมทธิว ซี. เพอร์รี่ (COMMODORE MATHEW C. PERRY) แห่งกองทัพเรืออเมริกันได้นำกองเรือรบเครื่องจักรไอน้ำเข้ามายังอ่าวโตเกียว (ในอดีตก็คือเมืองเอโดะ) เพื่อยื่นสาส์นของประธานาธิบดี มิลลาร์ด ฟิลล์มอร์ (MILLARD FILLMORE ค.ศ.1850-1853) ซึ่งต้องการทำสัญญาทางการค้ากับญี่ปุ่น หลังจากนั้นก็ได้นัดหมายว่าจะ กลับมาฟังคำตอบในภายหลังแล้วนายพลเพอร์รี่จึงเดินทางออกจากประเทศญี่ปุ่น

เมื่อนายพลเพอร์รี่จากไปแล้วขุนนางส่วนใหญ่ยังไม่เห็นด้วยกับการเปิดประเทศ ดังนั้นเมื่อนายพลเพอร์รี่เดินทางกลับมาในเดือนมกราคม ค.ศ.1854 โชกุน ไออียาสึดา (IESADA ค.ศ.1853-1858) ได้เกิดความลังเลที่จะทำสัญญาทางการค้ากับนายพลเพอร์รี่ ต่อมาเมื่อคิดว่าญี่ปุ่นคงจะไม่สามารถเอาชนะกองทัพเรือที่ทันสมัยของสหรัฐอเมริกาได้ โชกุน

²⁰โชกุน เป็นตำแหน่งนายทหารชั้นผู้ใหญ่ผู้ทำหน้าที่ในการปกครองประเทศโดย รัฐบาลทหาร และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนองค์จักรพรรดิ.

²¹H. Paul Varley, "Iemitsu," "Ieyasu," Encyclopedia Americana, Vol.14 (1974), P.748.

ไอซึซาดาจึงตัดสินใจลงนามในสนธิสัญญาคานากาวา (TREATY OF KANAGAWA) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1854 ซึ่งถือเป็นสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้ากับชาติตะวันตกฉบับแรกภายหลังจากการปิดประเทศ เท่ากับเป็นการเปิดประเทศญี่ปุ่นเพื่อการยอมรับอิทธิพลของชาติตะวันตก ในเวลาต่อมาจึงมีชาติตะวันตกอื่น ๆ เข้ามาทำสัญญาการค้ากับญี่ปุ่นเช่นเดียวกับที่สหรัฐอเมริกาได้ทำได้

ผลกระทบจากการทำสัญญาการค้ากับชาติตะวันตก

การทำสัญญาการค้ากับชาติตะวันตกทำให้เกิดสภาวะเงินเฟ้อขึ้นในญี่ปุ่น นอกจากนี้ชาวญี่ปุ่นยังไม่ค่อยพอใจกับความประหลาดประการของชาวต่างชาติ ดังนั้นผลของการทำสัญญาการค้ากับชาติตะวันตกจึงนำความเสื่อมมาสู่โชกุนตระกูลโตกุกาวะ จนก่อให้เกิดกลุ่มต่อต้านชาวตะวันตกขึ้นในญี่ปุ่น ชนกลุ่มนี้ยังเป็นกลุ่มที่ต้องการฟื้นฟูอำนาจขององค์จักรพรรดิขึ้นมาใหม่ ชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตกที่ได้รับประโยชน์ทางการค้าได้ถูกลอบสังหารไปเป็นจำนวนมากในระหว่างทศวรรษที่ 1860 ผลจากการกระทำดังกล่าวจึงทำให้ชาติตะวันตกร่วมมือกันส่งเรือรบเข้าโจมตีเมืองคาโกชิม่า (KAGOSHIMA) ในปี ค.ศ. 1863 และเมืองชิโมโนะเซกิ (SHIMONOSEKE) ในปี ค.ศ. 1864 ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่ออารยธรรมของชนกลุ่มต่อต้านชาวตะวันตกลงในญี่ปุ่น

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในญี่ปุ่น

ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีความรู้สึกวาทนทางที่จะเอาชนะอิทธิพลของชาติตะวันตกลงได้มีอยู่เพียงวิธีเดียวคือการยอมรับและเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ จากพวกตะวันตก ในปี ค.ศ. 1866 โชกุนไอเอโมชิ (IEMOCHI) ผู้ซึ่งไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนได้เสียชีวิตลง ในเวลาต่อมาอีกไม่นานจักรพรรดิโคเมอิ (KOMEI) ผู้มีนโยบายต่อต้านอิทธิพลตะวันตกก็ได้เสด็จสวรรคตลงไปแล้วเช่นกัน โยชิโนบุ (YOSHINOBU ค.ศ. 1866-1867) โชกุนคนสุดท้ายได้ขอลาออกจากตำแหน่งในปี ค.ศ. 1867 เพื่อก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพขึ้นในญี่ปุ่นและเพื่อให้อำนาจทางการเมืองตกอยู่กับองค์จักรพรรดิแต่เพียงผู้เดียว ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1868 กองกำลังชุดสุดท้ายของตระกูลโตกุกาวะก็ถูกปราบปรามลงอย่างราบคาบ ภายหลังจากการเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นมาชั่วคราวระยะหนึ่ง

จักรพรรดิเมจิ (MEIJI ค.ศ.1868-1912) ผู้ทรงพระเยาว์ทรงออกคำประกาศกฎบัตรสามันสัญญา 5 ประการ ซึ่งเป็นคำประกาศที่ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่พระองค์โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้คือ พระองค์จะทรงยินยอมให้มีการจัดตั้งสภาประชาชนขึ้นในญี่ปุ่น และจะให้มีการยกเลิกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบศักดินาสวามิภักดิ์ซึ่งถือเป็นระบบที่ล้าสมัยไปแล้วในเวลานั้น นอกจากนี้องค์จักรพรรดิจะเสด็จจากกรุงเกียวโต (KYOTO) ไปประทับที่กรุงโตเกียว (TOKYO) ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเมืองหลวงใหม่ของญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นในยุคเมจิ (MEIJI JAPAN ค.ศ.1868-1912)

ญี่ปุ่นในยุคเมจิถือเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างใหญ่หลวงมีผลทำให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงลักษณะจากสังคมปิดแบบอนุรักษนิยมมาเป็นสังคมเปิดรับอารยธรรมตะวันตก ภายในระยะเวลา 44 ปี ของยุคเมจิ มีเหตุการณ์สำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

1. จักรพรรดิเมจิทรงยกเลิกนโยบายต่อต้านชาวต่างชาติ
2. ในปี ค.ศ.1871 ญี่ปุ่นเริ่มมีคณะรัฐมนตรีเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมี ซันโจ (SANJO) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของญี่ปุ่น
3. ญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบบการตั้งอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (CENTRALIZATION) ถือเป็นการทำลายอำนาจของพวกขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ในญี่ปุ่น
4. ญี่ปุ่นเริ่มนำวิธีการฝึกทหารแบบเยอรมันมาใช้ในปี ค.ศ.1872 และได้มีการพัฒนากองทัพเรือขึ้นมาใหม่ ในปี ค.ศ.1873 ภายใต้ความช่วยเหลือของอังกฤษ
5. เริ่มมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมภายใต้การนำของรัฐ
6. กระทรวงศึกษาธิการถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1871 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่ประชาชนทั้งประเทศ
7. เริ่มหันมาใช้ปฏิทินแบบสากลนิยม (GREGORIAN CALENDAR) ในปีค.ศ. 1873
8. มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปี ค.ศ.1889 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจแก่องค์จักรพรรดิในการประกาศสงครามและการสงบศึก นอกจากนี้ยังมีการระบุให้ประเทศ

ญี่ปุ่น เป็นประเทศที่มีแข็งแรงแรงทางทหารภายใต้การชี้นำของรัฐบาลกลางที่เข้มแข็ง²²

นโยบายต่างประเทศสมัยเมจิ

นโยบายต่างประเทศสมัยเมจิมีการเปลี่ยนแปลงไปจากนโยบายต่างประเทศสมัยโตกุกาวะ ญี่ปุ่น เริ่มนโยบายจักรวรรดินิยมขยายอำนาจเข้าสู่ดินแดนเอเชียตะวันออก ในปี ค.ศ. 1871 ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาทางการค้าที่มีความเท่าเทียมกับจีน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปแสวงผลประโยชน์ในจีน ต่อมาในปี ค.ศ. 1874 ญี่ปุ่นเริ่มการขยายอำนาจเข้าสู่เกาะฟอร์โมซา (FORMOSA ปัจจุบันคือเกาะไต้หวัน) ซึ่งเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นเพราะต้องการให้ทหารซึ่งเป็นกลุ่มพลังที่ผูกพันกับการเมืองภายในมีภารกิจติดพันเพื่อจะได้ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองจนกว่าการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นจะประสบความสำเร็จ

ในเวลาต่อมาความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในคาบสมุทรเกาหลีในระหว่างทศวรรษที่ 1890 ได้นำไปสู่สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1894-1895 ถึงแม้ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะในสงครามครั้งนี้แต่สนธิสัญญาสงบศึกชิโมโนเซกิ ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นซึ่งได้มีการลงนามในปี ค.ศ. 1895 ก็ไม่มีผลในทางปฏิบัติ เพราะญี่ปุ่นถูกขัดขวางการขยายอำนาจเข้าไปในจีนโดยมีรัสเซียเป็นผู้นำภายใต้การสนับสนุนของเยอรมนีกับฝรั่งเศส จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นและรัสเซียเกิดความบาดหมางกันเพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องการขยายอิทธิพลเข้าไปในคาบสมุทรเกาหลีและแมนจูเรีย

การเป็นพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น (ANGLO-JAPANESE ALLIANCE)

เมื่อรัสเซียได้เข้ายึดครองคาบสมุทรเลียวตงและปอร์ต อาร์เธอร์ในปี ค.ศ. 1898 และถือโอกาสผนวกดินแดนดังกล่าวภายหลังการเกิดกบฏนักมวยในปี ค.ศ. 1900 เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจแก่ทั้งอังกฤษและญี่ปุ่น อังกฤษซึ่งเป็นผู้เปิดประตูการค้าเข้าสู่ประเทศจีนไม่ต้องการเห็นชาติใดชาติหนึ่ง เข้ามามีอิทธิพลแต่เพียงผู้เดียวในจีน ในขณะที่ญี่ปุ่นก็ต้องการขยายอิทธิพลเข้าสู่ดินแดนจีนเพื่อใช้เป็นแหล่งสนับสนุนการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ความไม่พอใจต่อการกระทำของรัสเซียของอังกฤษและญี่ปุ่นได้นำไปสู่การเป็นพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1902

²² Bernstein and Green, History of Civilization : Since 1648, P.82-83.

สงครามระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่น (RUSSO-JAPANESE WAR OF 1904-1905)

ในปี ค.ศ. 1903 ญี่ปุ่นได้เสนอการยอมรับอิทธิพลของรัสเซียในแมนจูเรียถ้ารัสเซียตกลงที่จะไม่เข้าไปแข่งอำนาจกับญี่ปุ่นในคาบสมุทรเกาหลีแต่ข้อเสนอดังกล่าวก็ได้รับการปฏิเสธจากรัสเซีย จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่สงครามระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1904-1905 และสิ่งที่ประเทศต่าง ๆ ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น เมื่อญี่ปุ่นเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะในสงครามครั้งนี้ จากสนธิสัญญาสงบศึกพอร์ตสมัธ (TREATY OF PORTSMOUTH) ซึ่งลงนามที่ฐานทัพเรือพอร์ตสมัธในรัฐเมน (MAINE) ประเทศสหรัฐอเมริกา ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1905 มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

1. ญี่ปุ่นจะได้รับดินแดนจำนวนครึ่งหนึ่งของเกาะซาคาลิน (SAKHALIN) ซึ่งเป็นดินแดนส่วนตอนใต้ของเกาะจากรัสเซีย
2. ญี่ปุ่นจะได้เป็นผู้เช่า ปอร์ต อาร์เธอร์และคาบสมุทรเลียวตุงจากจีนซึ่งเดิมจีนได้ทำสัญญาไว้กับรัสเซีย
3. รัสเซียยอมถอนตัวออกจากแมนจูเรียและคืนดินแดนดังกล่าวให้แก่จีน และรัสเซียต้องยกเลิกสัมปทานรถไฟในแมนจูเรียให้แก่ญี่ปุ่น
4. ญี่ปุ่นจะเข้าไปมีอิทธิพลในคาบสมุทรเกาหลีแทนที่รัสเซีย²³

ญี่ปุ่นผนวกเกาหลี

ในปี ค.ศ. 1907 ญี่ปุ่นและรัสเซียได้ร่วมกันทำสัญญาลับเพื่อยอมรับในอิทธิพลของแต่ละฝ่าย โดยรัสเซียยอมรับการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นเข้าไปทางตอนใต้ของแมนจูเรีย ส่วนญี่ปุ่นก็ยอมรับการขยายอำนาจของรัสเซียเข้าไปในมองโกเลียส่วนนอก (OUTER MONGOLIA) และทางตอนเหนือของแมนจูเรีย ต่อมาในปี ค.ศ. 1910 ญี่ปุ่นได้ผนวกคาบสมุทรเกาหลีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น

การขยายอำนาจของญี่ปุ่นเข้าไปในจีนในขณะที่กำลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1

ในขณะที่กำลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขึ้นในยุโรป ญี่ปุ่นได้ออกคำประกาศความต้องการของญี่ปุ่น 21 ข้อ (TWENTY-ONE DEMANDS) ในปี ค.ศ. 1915 ซึ่งมีสาระ-

²³"Treaty of Portsmouth," Encyclopedia Americana, Vol. 22 (1974), P. 409.

สำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ ผู้ที่ขึ้นต้องการขยายอำนาจเข้าไปมีอิทธิพลในจีนแต่เพียงประเทศเดียว ซึ่งในเวลาต่อมาญี่ปุ่นก็ได้รับสัมปทานให้เข้าไปแสวงหาประโยชน์ในดินแดนชานตุงและดินแดนทางตอนใต้ของแมนจูเรียจากจีน แต่ต่อมาญี่ปุ่นก็ต้องผิดหวังเมื่อข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นซึ่งเสนอตัวเป็นที่ปรึกษาให้กับรัฐบาลจีนไม่ได้รับการสนองตอบเพราะถูกขัดขวางจากสหรัฐอเมริกา

สรุปผลของการเกิดลัทธิจักรวรรดินิยมยุคใหม่

1. ถึงแม้ชาติมหาอำนาจจะวันตกเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการมีอาณานิคมแต่ในเวลาเดียวกันก็ได้นำความเจริญมาสู่อาณานิคม เช่น การพัฒนาระบบการศึกษา การปรับปรุงความเป็นอยู่และการปรับปรุงสุขภาพของประชาชน การพัฒนาทางด้านการคมนาคมขนส่ง และการนำเอาระบบกฎหมายที่ให้ความยุติธรรมมาบังคับใช้ในอาณานิคม
2. พวกพระและกลุ่มนักสอนศาสนาที่เข้าไปในอาณานิคมเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนาได้เข้าไปมีบทบาททางการศึกษา และได้พยายามเปลี่ยนแปลงความหลงมกมายและความเชื่อในสิ่งลึกลับแก่ชาวพื้นเมืองให้หันมาเชื่อถือในสิ่งที่มีเหตุผล
3. การมีอาณานิคมทำให้รัฐบาลของแต่ละประเทศต้องเสียค่าใช้จ่ายไปเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะทางการทหาร ผู้ที่ได้รับประโยชน์มักเป็นกลุ่มนักลงทุนหรือกลุ่มผลประโยชน์
4. อาณานิคมไม่ได้เป็นแหล่งระบายสินค้าที่ดีเนื่องจากชาวอาณานิคมส่วนใหญ่ยังมีความเป็นอยู่ล้าหลังและขาดกำลังซื้อ ในขณะที่เดียวกันประเทศเมืองแม่จะเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากการแสวงหาวัตถุดิบจากอาณานิคม อย่างไรก็ตามประเทศเมืองแม่ก็จะไม่ยอมเปิดโอกาสให้อาณานิคมมีโอกาสเลี้ยงตนเองหรือผลิตสินค้าจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในอาณานิคม
5. ความคิดที่ว่าอาณานิคมคือแหล่งระบายผลเมืองก็ไม่ใช่อะไรที่จริงทั้งหมด ทั้งนี้เพราะมีชาวยุโรปเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่มีอยู่ในเวลานั้นที่ได้อพยพเข้าตั้งถิ่นฐานในอาณานิคมทั้งในทวีปเอเชียและแอฟริกา
6. อังกฤษได้กลายมาเป็นชาติที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในการออกแสวงหาอาณานิคม โดยเฉพาะความสำเร็จของอังกฤษเกิดขึ้นภายหลังจากปี ค.ศ. 1874 ไปแล้ว ทำให้อังกฤษกลายมาเป็นจักรวรรดิที่มีพื้นที่ จำนวนประชากรและเครือข่ายทางการค้ามากเป็นอันดับหนึ่งของโลกในเวลานั้น

7. ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่มประเทศที่ออกแสวงหาอาณานิคมดังเช่น อังกฤษขัดแย้งกับฝรั่งเศสในกรณีฟาโซดาในปี ค.ศ. 1898 หรือกรณีญี่ปุ่นขัดแย้งกับรัสเซีย ในการเข้าไปแสวงหาประโยชน์ในจีนจนเป็นกรณีที่เกิดสงครามขึ้นในเวลาต่อมา

8. ได้เกิดการปฏิวัติเพื่อล้มราชวงศ์แมนจูขึ้นในจีนจนทำให้จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบสาธารณรัฐ ส่วนญี่ปุ่นซึ่งสามารถปรับตัวเข้ากับความสำเร็จทางด้านอุตสาหกรรมของประเทศตะวันตกจนมีผลทำให้ญี่ปุ่นได้กลายมาเป็นประเทศผู้ออกแสวงหาอาณานิคมอีกประเทศหนึ่งในเวลาต่อมา

9. ภายในทวีปเอเชียประเทศที่ยังคงรักษาความเป็นเอกราชเอาไว้ได้ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น และไทย ส่วนในทวีปแอฟริกาประเทศที่ยังคงรักษาเอกราชไว้ได้ ได้แก่ เอธิโอเปีย และไลบีเรีย

10. เกิดการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมขึ้นในดินแดนต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประกาศเอกราชและปลดปล่อยตนเองจากประเทศแม่

11. เกิดปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยขึ้นในดินแดนต่าง ๆ ที่เคยเป็นอาณานิคมมาก่อน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย ศรีลังกาและแอฟริกาใต้ เป็นต้น ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการอพยพโยกย้ายที่อยู่ของประชาชนต่างเชื้อชาติเข้าไปในอาณานิคมเนื่องมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและความต้องการแรงงาน²⁴

²⁴ John P. Mc Kay, et al., A History of Western Society (Vol. II, Boston : Houghton Mifflin Company, 1983), P.927-943.